

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA BRATISLAVA
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105003/B/2017/36069194041210628

**Stratégia obmedzovania spotreby tabakových výrobkov vo vybraných
krajinách EÚ**

Bakalárska práca

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA BRATISLAVA
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**Stratégia obmedzovania spotreby tabakových výrobkov vo vybraných
krajínach EÚ**

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Vedúci záverečnej práce: Ing. Peter Valačai

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som

uviedla všetku použitú literatúru.

30.06.2017

ABSTRAKT

RAKOVICKÁ, Zuzana: *Stratégie obmedzovania spotreby tabakových výrobkov vo vybraných krajinách EÚ*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. FMV; Katedra Medzinárodných ekonomických vzťahov a Hospodárskej diplomacie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Peter Valačai – Bratislava: FMV EU, 2017, počet strán 43 s.

Cieľom našej práce je ozrejmiť akými stratégiami Európska únia a jej vybrané členské štáty obmedzujú spotrebu tabakových výrobkov v snahe nájsť čo možno najlepšiu možnú kombináciu. Priblížiť si aké oblasti právne limitujú, aby sa im podarilo túto spotrebu znížiť. Práca je rozdelená do 3 kapitol. Prvá kapitola je venovaná tomu, ako sa k nám, do Európy tabak dostal, aké riziká nám môže spôsobovať jeho spotreba a ako môžeme liečiť závislosť na ňom. Európska vo vzťahu k fajčeniu a jej právne predpisy na túto tému.

V ďalšej časti sa charakterizuje cieľ a metodika práce, k čomu chceme dospieť v závere tejto práce a posúdenie metód skúmania. Záverečná kapitola sa zaoberá vybranými štátmi Európskej únie a ich právnymi poriadkami od minulosti po súčasnosť. Aké organizácie podporujú v boji proti fajčeniu. Zhrnutie, aktuálne výzvy a vzájomné porovnanie.

Výsledkom riešenia danej problematiky je, že v súčasnosti nevieme účinky jednotlivých stratégií presne vymedziť a preto ich je vhodné kombinovať a sledovať s odstupom času. V princípe však najpodstatnejšiu úlohu zohráva ochrana nefajčiara, aby mohla predstavovať ochranu fajčiara ak sa rozhodne spotrebu tabaku obmedziť.

Kľúčové slová:

tabak, tabakové výrobky, fajčenie, protifajčiarsky, stratégie, spotreba, nikotín, Európska únia, Európska komisia, zákon, smernica, opatrenie, dekrét, verejné zdravie, závislosť, ochrana nefajčiara, kontrola, právny predpis, štáty

ABSTRACT

RAKOVICKÁ, Zuzana: The strategies to restrict the consumption of tobacco products in selected EU countries. - University of Economics in Bratislava. FMV; Department of International Economic Relations and Economic Diplomacy. - Consultant: Ing. Peter Valačai - Bratislava: FMV EU, 2017, 43.

The aim of our work is to clarify what strategies the European Union and its selected Member States restrict to lower the consumption of tobacco products in order to find the best possible combination. To clarify what areas are legally limited to reduce their consumption. The work is divided into 3 chapters. The first chapter is devoted to how tobacco was brought to Europe, what risks our consumption may cause, and how we can treat addiction to it. The EU in relation to smoking and its legislation on this topic.

In the next part we describe the aim and methodology of the work we want to reach at the end of this work and the assessment of the methods of investigation. The final chapter deals with the selected states of the European Union and their legal orders from the past to the present. Which organizations they support in the fight against smoking, Summary, Current Challenges and Comparison.

As a result of the solution to this issue, we do not know exactly what the effects of individual strategies are, and it is therefore appropriate to combine them with time. In principle, the protection of smokers plays the most important role in protecting the smoker if he chooses to restrict tobacco consumption.

Keywords:

Tobacco, tobacco products, smoking, anti-smoking, strategy, consumption, nicotine, European Union, European Commission, law, directive, measure, decree, public health, addiction, nonsmoker protection, control, legislation, states

ABSTRACT

Obsah

1 Tabak v Európe, zdravie a postoj Európskej únie.....	6
1.1 Pôvod tabaku a jeho rozmach v Európe.....	6
1.2 Tabakové výrobky vo vzťahu k zdraviu a závislosti	7
1.3 Európska únia vo vzťahu k spotrebe tabakových výrobkov a ochrane nefajčiarov	10
1.4 Súčasná legislatíva EÚ	19
2. Ciele a metodika práce.....	25
3 Prax v boji s tabakovými výrobkami vo vybraných štátoch Európskej únie.....	26
3.1 Tabak na území Slovenskej republiky, regulácie spotreby, zákazu a ochrany nefajčiarov	26
3.2 Španielske kráľovstvo v boji proti tabakovým výrobkom	31
3.3. Boj proti tabakovým výrobkom a na ochranu zdravia vo Francúzskej republike	34
3.4 Porovnávanie vybraných štátov	36
Záver.....	38
Bibliografické odkazy	39
1. Knihy / Monografie	39
2. Elektronické dokumenty - monografie	39
3. Výskumné správy	40
4. Normy.....	41

Úvod

V tejto práci by sme sa chceli venovať tabakovým výrobkom z pohľadu ako sa k nám dostali, čo predstavujú, ale aj aké nesú riziká, prečo je tak náročné sa závislosti na nich zbaviť a ako sa proti nim najefektívnejšie bojuje. Medicínske hľadisko je samo o sebe veľmi rozsiahle, preto sa mu budeme venovať len okrajovo. V minulosti sa fajčenie dlhodobo propagovalo a aktuálne naša spoločnosť nesie následky. Našou úlohou by malo byť postarať sa o to, aby ľudia žili zdravšie, nech aj naša budúca generácia môže byť vitálna a zároveň aby sa konzum tabakových výrobkov stále viac redukoval.

Len sa krátko zamyslime. Predstavme si, že by na tabakových výrobkoch neboli žiadne varovania, že by nebolo všeobecne známe aké riziká môže fajčenie spôsobovať a že by fajčenie predstavovalo len niečo, čo nám môže prekážať kvôli zápachu a dymu. Lenže každý podnik chce vykazovať čo najväčší zisk nevynímajúc predsa aj tabakové spoločnosti, pre ktoré by samozrejme bolo veľmi pozitívne keby počet fajčiarov stúpal. Na druhej strane si vezmime, že by si potom mnoho ľudí neužilo starobu a vnúcatá, pretože väčšina fajčiarov zomiera predčasne alebo by trpela po celý život nalomeným zdravým prípadne rôznymi vážnejšími chorobami z fajčenia. Predsa len sa výroba kusových cigariet, tak ako ich poznáme dnes, začala len v minulom storočí a keď je výroba väčšieho množstva jednoduchšia, môže byť aj prístupnejšia a zvyšovať tak dopyt. Našťastie si výskumníci nenechali pre seba negatívne účinky fajčenia a začali sa vymýšľať rôzne stratégie ako proti tomuto neduhu bojovať. Ak chceme, aby naša stratégia fungovala, mali sme dobre poznať, proti čomu je zameraná. Z tohto dôvodu si povieme niečo o tom ako sa tabak dostal do Európy a prečo sa jeho pestovanie a konzum tak rozšírili, ale aj čo tabakové výrobky obsahujú a čo môžu spôsobovať.

Cieľom našej práce je ozrejmiť akými stratégiami Európska únia a jej vybrané členské štáty obmedzujú spotrebu tabakových výrobkov v snahe nájsť čo možno najlepšiu možnú kombináciu. Priblížiť si aké oblasti právne limitujú, aby sa im podarilo túto spotrebu znížiť. Vybrali sme si tri štáty s rozdielnym rokom vstupu do Únie a to Slovensko (2004), Španielsko (1986) a Francúzsko (1958). Lepšie sa pozrieme ako začínal boj proti tabaku na úrovni Európskej únie pôvodne Európskeho spoločenstva a ako to vyzerá v súčasnosti. Pozrieme sa jednotlivo na krajiny Slovensko, Španielsko a Francúzsko a následne si ich v závere porovnáme. Protitabakové právne predpisy, majú za úlohu obmedzovať ľudí, ktorí tabak spotrebúvajú, vyrábajú alebo predávajú a to rôznymi spôsobmi i sankciami a ukazovať im, že cesta po ktorej kráčajú má svoje úskalia a je ju

možné zmeniť a naopak chrániť a pomáhať nefajčiarom žiť život bez tabakových výrobkov a nemať nimi pokazené zdravie. Preto sa práve na nich viaže podstata tejto práce.

Väčšiu časť obyvateľstva Európskej únie v súčasnosti tvoria nefajčiari, preto sa spolu pozrime na to, čo všetko sa robí pre to, aby sa tento počet zvyšoval a počet fajčiarov tak klesal.

1 Tabak v Európe, zdravie a postoj Európskej únie

1.1 Pôvod tabaku a jeho rozmach v Európe

Základom každého tabakového výrobku je tabak resp. spracované tabakové listy, tie sa v „Amerike rozrastali už pred takmer 8 000 rokmi“¹. Tamojšie obyvateľstvo používalo tabak pri náboženských obradoch celé stáročia a verilo v jeho liečivé účinky. Písal sa rok 1492, keď Kolumbus vyslaný Španielskym kráľovstvom v snahe nájsť novú cestu do Indie objavil Ameriku. Pri poznávaní tejto novej zeme, videl miestnych fajčiť na ceremónii zrolované listy nejakej plodiny zabalené do trávy, trstiny alebo listov kukurice. Túto plodinu volali „tobago“. Kolumbus pomenoval aj ostrov v Karibiku, kde sa táto plodina hojne pestovala ako Tobago a neskôr sa viac utužil názov tobacco, v slovenčine tabak. S pestovaním tejto plodiny to nebolo jednoduché. Najskôr sa výlučne pestovala len za Atlantickým oceánom, v roku 1531 začína Európska kultivácia tabaku stále za oceánom v Santo Domingo. V roku 1558 bola rastlina tabaku prevezená do Európy, kde sa začala pestovať v Španielsku a Portugalsku s prioritným použitím vo fajkách a na šnupanie.

Do Francúzska sa tabak dostal pričinením Jacquesa Nicota a mladšieho brata grófa z Lorraine. Nicot ako francúzsky veľvyslanec pôsobil v Portugalsku v dobe, keď sa tam už začalo s pestovaním tabaku a bola to takpovediac novinka v rokoch 1559 – 1561. Následne mal poslať rok po návrate balíček práškového tabaku používaného na šnupanie francúzskej kráľovnej Kataríny Medicejskej, aby jej tým pomohol postarať sa o migrény, ktoré ju sužovali. Katarína a jej dvaja synovia František II. a Karol IX. sú opísaní ako nadšenci šnupavého tabaku, ktorý im čiastočne pomáhal aj na bolesti hlavy. Aj keď Jean Liebault vo svojej knihe z roku 1567 pripisuje zavedenie šnupavého tabaku vo Francúzsku Françoisovi de Lorraineovi, ktorý mal tabak pestovať vo svojej záhrade a tiež ho trikrát

¹ A brief history of smoking. [online]. Cancer Council NSW. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.cancercouncil.com.au/31899/uncategorized/a-brief-history-of-smoking/>>.

denne konzumovať a mal byť klientom Španielskej koruny, čo ho malo dávať do užšieho vzťahu z rodenou Taliankou Katarínou, napokon je nám všetkým zrejmé, že latinský názov tabaku *Nicotiana Tabacum* sa zakladá na Nicotovi, ako aj neskôr objavený najväčší chemický komponent tabaku – nikotín.

Prvým, kto sa výrazne angažoval proti tabaku, bol anglický kráľ Jakub I., ktorý v roku 1604 napísal Energický protest proti tabaku. O zvyku požívať tabak sa vyjadril tak, že „fajčenie je zvyk ohavný pre oko, nepríjemný pre nos, poškodzujúci mozog a nebezpečný pre pľúca”². Jeho poddaní sa však s touto myšlienkou nestotožňovali a po skončení jeho vlády si mnohí muži dopriavali dennú dávku tabaku.

V polovici 17. storočia sa už tabak šíri naprieč Európou, aj jeho pestovanie aj jeho konzum, hoci daktorí panovníci mu nie sú veľmi naklonení, poniektorí sú a navyše sa to stalo módnou záležitosťou nielen pre aristokraciu, čo ešte viac urýchlilo rozmach tabaku. V druhej polovici 17. storočia prichádza tabak aj územie dnešného Slovenska.

V polovici 18. storočia začínajú na svetlo vyplávať štúdie o rizikách fajčenia a roku 1828 nemecký výskumník analyzoval hlavnú chemickú zložku tabakového listu a nazval ju nikotín. Postupne sa od šnupavého tabaku prechádzalo k iným druhom a najmä výrobe kusových cigariet, ktoré sa následne stali veľmi populárne. Okolo polovice 19. storočia začínajú fajčiť aj ženy, prvou bola Francúzka. Tabakové spoločnosti priznali škodlivé následky fajčenia a informovali o tom širokú verejnosť až koncom 50. rokov minulého storočia. V tom čase sa začína s budovaním legislatívy na ochranu verejného zdravia v krajinách Európy.

1.2 Tabakové výrobky vo vzťahu k zdraviu a závislosti

V súčasnosti existuje množstvo výskumov, ktoré potvrdzujú škodlivosť tabakových výrobkov na zdravie, či dokonca na životné prostredie ale problém, s ktorým pri nich bojujeme je predovšetkým silná závislosť. Tabak a pôsobenie jeho zložiek ako nikotín vykazuje účinky a abstinenciu ako ľahké drogy, ktoré sú však všeobecne legálne, nie zrovna drahé, ľahko prístupné a ich používanie je veľmi rozšírené.

Závislí sme konkrétne najmä na účinkoch nikotínu, „alkaloidu najviac sa vyskytujúcom z mnohých iných v listoch tabaku s koncentráciou na úrovni okolo 1 % až 3

2 Čupka, M. Cigaretka na dve storočia. Už odstavuje komíny?. [online]. Pravda: Sekcia Spoločnosť. 2016. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/394587-cigaretka-na-dve-storocia-uz-odstavuje-kominy/>>.

%. V tabakových produktoch sa najčastejšie využíva jeho množstvo na úrovni 6 – 18 mg/g, pričom tento efekt umocňujú ďalšie zložky, ktoré sa nachádzajú v tabaku alebo jeho dyme³. Boli uskutočnené pozorovania podľa, ktorých má mozog fajčiara nižšie hodnoty monoaminoxidázie A a B, ktorá metabolizuje dopamín, sérotonín, noradrenalín a iné monoaminy. Pokles hladiny dopamínu môže znamenať napr. syndróm nepokojných nôh, agresivitu, úzkosť, únavu, a iné, podobne aj pri sérotoníne, ktorý je považovaný za hormón dobrej nálady a noradrenalíne, ktorý je zaraďovaný medzi stresové hormóny a má účinky na pozornosť a reflexy. Toto zistenie viedlo k špekuláciám o tom, či tabak obsahuje ďalšie psychoaktívne zložky okrem nikotínu.

Nikotín môže byť prostredníctvom inhalácie a expozície kože a slizníc absorbovaný do tela a krvi a vďaka fajčeniu cigariet je rýchlo absorbovaný aj do pľúc. Bezdymové tabakové produkty ako šnupavý tabak, žuvací alebo žuvačky s obsahom nikotínu sú absorbované v ústnej sliznici, v žalúdku je jeho absorbovanie len veľmi malé kvôli kyslému prostrediu žalúdka. Cez pľúca alebo orálne sa nikotín dostáva do systémového obehu skôr ako prejde pečeňou. Nikotínové dávky napr. aj cez nikotínové žuvačky udržiavajú terapeutický účinok pri snahe odvrátiť nepríjemné pocity a symptómy z vysadenia. „Fajčiari vykazujú nikotínovú koncentráciu v krvi okolo 10 až 50 ng/ml, najnižšie okolo 10 až 37 ng/ml a vrcholom okolo 19 až 50 ng/ml. Po fajčení, čo len jednej cigarety sa hladina nikotínu v krvi v žilách zvýši o 5 až 30 ng/ml a prudké je aj zvýšenie koncentrácie v artériách a práve to zohráva rolu v závislosti⁴. Orálne užívané bezdymové tabakové produkty, nikotínové žuvačky, či pastilky znamenajú skôr postupné zvyšovanie nikotínovej absorpcie tým pádom aj dlhšiu trvácnosť. Naopak nosný sprej je najrýchlejší a kožné nálepky zasa najpomalšie. To znamená, že aj bez fajčenia sa dá zvyšovať nikotín v krvi a tak ho zneužívať pre jeho psychoaktívne účinky. Elektronické cigarety by tiež mali nikotín odvádzať do pľúc, ale lepšie ho odvádzajú cez ústnu a bronchiálnu sliznicovú membránu. Aj preto, že nikotínové náhrady tabaku robia absorpciu, ale aj chuť, vôňu, či prehĺtanie iné, je otázne, či môžu vôbec nahradiť tabak.

Nikotín je rozsiahlo metabolizovaný v pečeni na kotinín, tento „metabolit bude naše telo vykazovať aj pri pasívnom fajčení až do 17 hodín a počas rozpadu okolo dvoch hodín

³ McCrandy, B.S.; Epstein, E.E. Addictions a comprehensive guidebook. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-975366-6. s. 268

⁴ McCrandy, B.S.; Epstein, E.E. Addictions a comprehensive guidebook. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-975366-6. s. 269

dôsledkom oxidačných metabolických procesov a vylučovania obličkami⁵ preto sa jeho úroveň v krvi rôzne mení a pri nižšej úrovni sa dostávajú abstinenčné príznaky. Fajčením cigarety sa hrot nikotínu dostáva do mozgu, čo aktivuje nikotinické cholinergické receptory a vedie k uvoľneniu dopamínu a iných neurotransmitterov, ktoré spôsobia potešenie, stimuláciu a zmenu nálady. Ak fajčiť prestaneme, bude to viesť k zníženiu aj hladiny dopamínu a k abstinenčným príznakom.

Štúdie na dvojčikách potvrdili, že to, že začneme fajčiť a závislosť na nikotíne, sú faktory podmienené dedične, čo znamená, že deti fajčiarov majú vyššiu pravdepodobnosť začať fajčiť a byť závislé. Pokiaľ sme však závislí na terapeutických liekoch, fajčenie vie pri viacerých druhoch pomôcť. Celkovo väčšina závislých na iných ako tabakových výrobkoch počas liečby požíva tabakové výrobky, aby im pomohli s náročnosťou príznakov abstinencie a aklimatizovaním sa opäť do života.

Tabakový abstinenčný syndróm pri porovnaní s tvrdšími drogami alebo poniektorými silnými návykovými liekmi je celkom zvládnuteľný, samozrejme každý organizmus reaguje inak, aj tieto symptómy môže niekto pociťovať skutočne silné. Tieto symptómy sa prejavujú len u zhruba polovice fajčiarov, ktorí sa snažia prestať. Sú to symptómy ako hnev, úzkosť, depresia, problém s koncentráciou, netrzeplivosť, nepozornosť, zhoršenie pamäte, či nespavosť a efekty abstinencie sú zápcha, kašeľ, vredy v ústach, závraty, či dokonca zvýšené sny. Áno, znie to náročne, ale predstavme si všetky rakoviny, srdечné, cievne a respiračné choroby a mnohé iné, ktoré môžu byť výsledkom dlhodobého fajčenia alebo vystavenia sa tabakovému dymu a podstatne vám skomplikovať, často až skrátit život, preto je prestať fajčiť čo najskôr alebo vôbec nezačať tou najvhodnejšou alternatívou. „Abstinenčné príznaky spravidla trvajú 2 až 4 týždne“⁶ a v princípe by tieto príznaky mali byť najsilnejšie v prvých dňoch a časom zvoľňovať ale je to individuálne. Horšie je, že niektorí môžu pozorovať príznaky úplne opačne, najskôr minimálne a neskôr výrazne v takom prípade existuje vysoké riziko návratu k fajčeniu. Ak si s príznakmi skutočne nevieme dať rady, možno by bolo vhodnejšie skúsiť nejaký prípravok z lekárne ako sú žuvačky, spreje, či náplasti a jednoducho len znižovať dávku obsiahnutého nikotínu, kým to zvládneme bez neho. Alebo potom sú tu medikamenty na potlačenie príznakov bez nikotínu, lekárnik nám ale takúto možnosť neponúkal pri overovaní dostupných produktov a nie je vylúčené, že sú viazané na lekársky predpis.

⁵ McCrandy, B.S.; Epstein, E.E. Addictions a comprehensive guidebook. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-975366-6. s.270

⁶ McCrandy, B.S.; Epstein, E.E. Addictions a comprehensive guidebook. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-975366-6. s. 277

Každopádne nikotín a jemu podobné alkaloidy sú absorbované skrz celé telo aj pokožku a cez krv prenikajú až do mozgu. Ak začneme fajčiť, po stimulačnom možno prv príjemnom pociťte, sa môžu dostaviť bolesti brucha, hypertenzia, tachykardia, otrasy. Ak sa hneď na prvý raz vystavíme vysokej dávke nikotínu môže to viesť ku gangliovej blokáde a vyvolať znížený srdečný tep, hypotenziu alebo tlmený mentálny status. „Patofyziologické efekty z užívania tabaku sú dobre známe. Fajčenie spôsobuje odhadom 90 % všetkých smrteľných rakovín pľúc u mužov, 80 % u žien a 90% všetkých úmrtí na chronické obštrukčné choroby pľúc, zvýšenie rizika koronárnej srdcovej choroby 2-4 násobne, u mužov je riziko rakoviny pľúc 23 násobné, u žien 13 násobné. Fajčenie je častým spúšťačom ochorení srdca, periférnych ciev, brušnej aortickej aneuryzmy a je príčinne spájané s rakovinami ako akútna myeloidná leukémia a rakovinami mechúra, krčka maternice, pažeráku, pľúc, hltana, hrtana, žalúdka. Ďalej môže byť príčinou neplodnosti, predčasného pôrodu, narodenia sa mŕtveho dieťaťa, nízkej pôrodnej váhy a syndrómu náhleho úmrtia dieťaťa. Požívanie tabaku je najčastejšou príčinou chorobnosti a predčasnej úmrtnosti, 50 % regulárnych fajčiarov zomiera na choroby spojené s fajčením“⁷.

Na rozdiel od iných drog sa fajčením tabakových výrobkov nevieme predávkovať a výrazne nám nezmení ani správanie ani nám nezasahuje nejako do spoločenského života, možno práve preto je náročné presvedčiť fajčiara, ktorý sa cíti vitálne, aby prestal. Dlhodobé fajčenie sa môže prejavovať napr. nedostatkom kyslíka v mozgu, kardiovaskulárnymi chorobami alebo aj obmedzením prietoku krvi. Následne môže byť dlhodobý fajčiar veľmi komplikovaný pacient pri operáciách alebo dokonca odmietnutý ak mu hrozí vysoké riziko. Ak si myslíme, že fajčenie je dobré na depresívne stavy, omyl, je spájané aj s prípadmi samovrážd.

1.3 Európska únia vo vzťahu k spotrebe tabakových výrobkov a ochrane nefajčiarov

Pri zameriavaní sa na Európsku úniu a pátraní po pôvode opatrení, ktoré najmä v minulom roku boli výrazne postrehnutelné v krajinách Európskej únie, keď cigaretové škatuľky obalili fotky toho, čo vás môže postihnúť, ak nedáte definitívne zbohom tomuto nebezpečnému zlozvyku, môžeme spozorovať aj veľmi výstižný citát od Marka Twaina:

⁷ McCrandy, B.S.; Epstein, E.E. Addictions a comprehensive guidebook. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-975366-6. s. 278

„prestasť fajčiť je tá najľahšia vec na svete, viem to, skúsil som to tisíckrát“⁸, po ktorého prečítaní je zrejmé, že to s tým ozajstným ukončením a následnou veľmi dlhou očistou nebude len tak.

Fajčenie bolo už v ďalekej histórii súčasťou rôznych rituálov pôvodných obyvateľov Ameriky a aj dnes je fajčenie istý rituál, na ktorý si človek zvykne a pri ktorom sa často rozvíria rôzne debaty. Možno práve tento fakt umocňuje náročnosť vzdať sa tabaku, pretože sa tak vyradíme zo spoločnosti, na ktorú sme boli zvyknutí a nie je to len o hladine nikotínu v krvi a pocitoch z chemických reakcií z toho vyplývajúcich. Samozrejme, najlepšia prevencia je fajčiť vôbec nezačať a dbať na práva nefajčiarov, aby im pasívne fajčenie čo najmenej zasahovalo do života, resp. doň vôbec nezasahovalo.

Aj napriek poklesu fajčiarov v posledných rokoch stále až „28 % percent európskej populácie fajčí a medzi mladými Európanmi vo veku 15-24 rokov 29 %“⁹. Preto nie je prekvapivé, že na obaloch tabakových výrobkov je číslo linky pomoci a o radu sa tiež môžete popýtať lekárnik, ktorý vám ochotne pomôže zorientovať sa vo výrobkoch, ktoré držia vašu úroveň nikotínu vyššie aj bez škodlivého fajčenia až kým si vaše telo nezvykne ho postupne v krvi nemať.

Fajčiari majú naproti nefajčiarom zdravotne komplikovanejší život, keďže sa dobrovoľne vystavujú zvýšenému riziku rôznych druhov rakoviny, kardiovaskulárnym a respiračným ochoreniam, ktoré môžu zapríčiniť predčasnú smrť a výrazne tak skrátiť život fajčiara. V číslach je spotreba tabakových výrobkov zodpovedná za „700 000 predčasných úmrtí v Európskej únii ročne, čo znamená, že viac ako každý siedmy Európan ročne zomrie na následky fajčenia a až zhruba polovica fajčiarov zomiera predčasne. Ďalších neuveriteľných 13 miliónov obyvateľov EÚ“¹⁰ trpí vážnymi chronickými ochoreniami privedenými spotrebou tabakových výrobkov a mnohí nefajčiari sú takisto zasiahnutí týmito negatívnymi dopadmi fajčenia aj keď si priamo nikdy nezapálili. Okrem toho dym, ktorý sa spotrebou tabaku vytvára ohrozuje životné prostredie. Tieto čísla sú skutočne alarmujúce a je treba zamýšľať sa nie len nad tým ako ich redukovat' a odhovoriť ľudí od fajčenia, kým začnú, ale tiež ako zamedzovať, aby aj nefajčiari nezomierali na

⁸ Policy. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy_en>.

⁹ Policy. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy_en>.

¹⁰ Policy. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy_en>.

následky pasívneho fajčenia a ako pomôcť z tejto rieky von tým, ktorí si uvedomujú, že riziká výrazne prevyšujú pôžitky.

Veľkú kritiku si Európska Únia zaslúžila aj vysokými dotáciami na pestovanie tabaku na hektár v Európe. Ročne táto „dotácia predstavovala výšku necelých 1 miliardy eur resp. 2,3 % z množstva finančných zdrojov Spoločnej poľnohospodárskej politiky“¹¹. Tieto dotácie ako priame, boli v záujme zdravia verejnosti a tlaku farmárov, ktorí na iné plodiny dostávali podstatne nižšie dotácie, zrušené a presunuli sa do podpory regiónu v ktorom sa predtým využívali len na túto plodinu. „Samotné pestovanie tabaku v Európskej únii sa využíva iba niečo okolo 0,1 % poľnohospodárskej pôdy v 12 krajinách Európskej únie, čo sa ale týka spracovania tabaku tam sme na úrovni 25 % celosvetovej produkcie cigariet“¹². Európska únia je čistým importérom surového tabaku a čistým exportérom spracovaných tabakových výrobkov.

„EÚ má limitované kompetencie v otázke verejného zdravia, preto Európske spoločenstvo svoju stratégiu postavilo na legislatívne kontroly tabaku na vnútornom trhu a v tejto oblasti tiež nastalo výrazné zlepšenie za uplynulých dvadsať rokov“¹³. Vychádzajúc tak z historického predpokladu, že pôvodne Európske spoločenstvo vzniklo ako ekonomické spoločenstvo. Ak sa teda chceme pozrieť na začiatky obmedzovania spotreby tabakových výrobkov musíme sa vrátiť do osemdesiatych rokov minulého storočia. Aby sa komisia mohla zaoberať balením, reklamou a reguláciou trhu, muselo to byť na základe legislatívy o vnútornom trhu, článok 95 Zmluvy o ES o vnútornom trhu, predtým článok 100a ES. Je potrebné si uvedomiť, že v rámci EÚ musí byť akákoľvek legislatívna úprava postavená na právnom základe.

Rok 1989 priniesol „Uznesenie Rady o zákaze fajčenia na otvorených priestranstvách zakotvený v článku 235 ES, ktorý sa vzťahuje na všetky ustanovenia použité v prípade neexistencie vyhradeného právneho základu. V roku 2002 bolo vydané Odporúčanie Rady o kontrole tabaku 2002/54/ES zakladajúcom sa na článku 152 ES zavedenom v Maastrichtskej zmluve v roku 1992 a upravenom v Amsterdamskej zmluve.

¹¹European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s.13

¹² European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s.13

¹³ European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s. 99

Práve tento článok slúži nielen ako obligácia pre štáty spoločenstva zabezpečiť vysokú ochranu zdravia vo všetkých svojich politikách a spolupracovať tak s ostatnými organizáciami na zdravotnej politike ale aj ako „soft law“, rezolúcia a odporúčanie v politike verejného zdravia, ktorá nie je právne záväzná a predstavuje skôr isté usmernenia. A to i napriek tomu, že článok 152 ES ods. 4 písm. C) explicitne vylučuje harmonizáciu zákonov a regulácií v rámci členských štátov týkajúci sa viacerých sfér, ktorých cieľom je ochrana zdravia verejnosti“¹⁴. Komisia preto použila ako právny základ pre kontrolu tabaku vnútorný trh, ktorý bol súdne preukázaný ako vhodný nie pre všetky ale pre niektoré legislatívy tabakovej kontroly.

Rok 1986 priniesol Jednotný európsky akt podpísaný všetkými vtedajšími dvanástimi členmi spoločenstva, množstvo zmien v rámci fungovania spoločenstva ako aj stanovenie termínu dokedy je plánované zavedenie spoločného trhu zabezpečujúceho voľný pohyb osôb, služieb, tovaru a kapitálu v rámci členských štátov a to na 31. december 1992, keďže pôvodný plán do konca roku 1969 nebol naplnený. Účelom tohto aktu bolo zharmonizovať zákony členských štátov o voľnom pohybe tovaru, aby bola zabezpečená hladká funkčnosť pre dokončenie, prekonalí sa prekážky hospodárskej súťaže a vnútorný trh sa stal oblasťou bez hraníc. Spoločenstvo musí brať do úvahy aj vysokú úroveň ochrany zdravia podľa článku 95 ods. 3 Zmluvy o ES, čo však môže znamenať isté ťažkosti pre účinnú kontrolu tabaku na úrovni Európskej únie. Zámerom tejto politiky je zredukovať počet úmrtí a ochorení súvisiacich s fajčením na území Európskej únie okrem iného obmedzením spotreby tabakových výrobkov a ich reklamy, čo zahŕňa určité obmedzenie voľného pohybu a propagácie týchto výrobkov, aby sa tak zamedzil ich predaj a dodržiaval sa cieľ ochrany verejného zdravia.

Táto harmonizácia článkov o vnútornom trhu ako základ opatrení pre ochranu verejného zdravia skomplikovala situáciu a spravila ich zraniteľné voči vznášaniu námietok tabakovým priemyslom. Výsledkom čoho bolo, že zo šiestich právnych predpisov týkajúcich sa regulácie tabakových produktov, balenia a marketingu prijatých spoločenstvom od roku 1989 sa štyri z nich stali subjektmi právnych námietok od priemyslu ale aj zo strany členských štátov a to buď priamo prostredníctvom výzvy na

¹⁴ European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s. 100

súdne preskúmanie opatrenia alebo nepriamo ako protest v zavádzaní ustanovení smerníc týmto členským štátom, ktorého sa to týkalo. Európsky súdny dvor prijal argumenty na ochranu zdravia a prevenciu fajčenia, ponechávajúc tak väčšinu právnych predpisov spoločenstva, ale tiež skonštatoval, že logicky musia tieto predpisy prispievať k lepšiemu fungovaniu vnútorného trhu, keďže ako je uvedené vyššie, komisia postavila právne predpisy na kontrolu tabaku do vzťahu k vnútornému trhu. To v praxi znamenalo, že ak sa súdny dvor domnieval, že niektoré z opatrení je proti lepšiemu fungovaniu vnútorného trhu, toto opatrenie bolo zrušené, konkrétne bola zrušená napr. Smernica o reklame na tabak z roku 1998, práve preto, že Európsky súdny dvor zistil, že ustanovenia tejto smernice takmer kompletne zakazujú reklamu tabaku v spoločenstve, čo skôr zavádza ako odstraňuje prekážky obchodu a konkurencie. Ak by však zákonodarcovia spoločenstva trvali na osobitnom právnom základe verejného zdravia, skôr by sa dočkali pochopenia súdu a táto smernica by nemusela byť anulovaná. Možno však tento neúspech môže za ešte väčší úspech, keďže všetky terajšie členské štáty Európskej únie by mali mať komplexnú legislatívu o reklame na tabak a všetky benefity spojené s politikou na prevenciu fajčenia.

Aj napriek obmedzeniam, ktoré vytvára právny základ na jednotnom vnútornom trhu bolo použitie článku 100a/95 ES aspoň nejakou odozvou na absenciu základu legislatívy primárneho verejného zdravia pre kontrolu tabaku, čo viedlo k významnému účinku proti úmrtnosti a chorobnosti zapríčinenej fajčením na viacerých úrovniach. Článok o verejnom zdraví sa dočkal svojho zrodenia v rámci Európskej ústavy, podpísanej 29. októbra 2004 v Ríme, ktorá však musela byť ratifikovaná všetkými členskými krajinami, aby nadobudla platnosť a to sa nestalo, ale poslúžila ako podklad pre tentokrát aj platnú Lisabonskú zmluvu. Lisabonskou zmluvou sa z pôvodného článku 152 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva stal článok 168 s rovnakým názvom verejné zdravie v Zmluve o fungovaní Európskej únie s rozšíreným obsahom týkajúcim sa tejto témy. Tabaková politika spoločenstva bola rozčlenená na štyri rozsiahle oblasti a to poľnohospodárstvo, zdaňovanie, verejné zdravie a nepriamo aj na zdravie a bezpečnosť pri práci. Väčšinu z toho iniciovala a rozvíjala „Európa proti rakovine, program pod záštitou Európskej komisie. V osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia sa štátni predstavitelia ako napr. francúzsky prezident Mitterrand a taliansky premiér Craxi domnievali, že Európska komisia by sa mala zaoberať aj inými ako len hospodárskymi oblasťami, pretože by Európa mala patriť občanom a nie len obchodníkom.

V roku 1984 preto na zasadnutí Európskej rady v Fontainebleau Rada uverejnila správu, ktorá mala pomôcť vymedziť oblasti v ktorých by sa mohla Európska komisia viac

implementovať¹⁵ a lepšie sa tak priblížiť k znepokojeniam bežných občanov. Táto správa bola prehodnotená na nasledujúcom zasadaní Európskej rady a bol tiež spomenutý boj proti rakovine ako jeden z možných variantov. Odborníci z oblasti rakoviny upovedomili Európsku radu o zložitosti v prípade rakoviny ako aj odhad podľa ktorého v roku 1985 jeden zo štyroch Európanov bol alebo v budúcnosti môže byť zasiahnutý rakovinou. Krátko na to vyzvala Európska rada Európsku komisiu aby rozbehla program proti rakovine, každý odborník bol vybraný hlavou štátu a títo odborníci spolu vytvorili výbor expertov na rakovinu, ktorý prvý raz zasadol v Bruseli v januári 1986. „Vznikla tak aj pracovná skupina, ktorá v spolupráci s výborom expertom vytvorila akčný plán, ktorý sa zameriaval na zníženie počtu úmrtí na rakovinu o 15 % do roku 2000, čo predstavovalo zhruba 150 tisíc životov ročne.

Európska komisia následne vytvorila akčný plán zameraný na prevenciu, informačné ale i zdravotnícke vzdelávanie, odbornú prípravu zdravotníckeho personálu a v neposlednom rade aj na rakovinový výskum. Tento plán pozostával zo 75 opatrení, z ktorých prvých 14 sa týka tabaku a Komisia ho Rade preložila ešte koncom roku 1986. V týchto štrnástich bodoch prvého akčného plánu na roky 1987-1989 nájdeme na príklad zvýšenie zdanenia tabaku vyrobeného v Európe, financovanie prevencie na vnútroštátnej úrovni, súhrn v označovaní tabaku v rámci spoločenstva, zákaz cigariet s vysokým obsahom dechtu, zosúladenie noriem na zložky tabakového dymu, zákaz predaja nezdaneného tabaku, ochrana detí pred predajom tabaku, kampaň za boj proti rakovine a informovanie verejnosti, úprava na vnútroštátnej úrovni proti fajčeniu na verejných priestranstvách a propagácii tabaku, porovnávanie kampaní a výmena informácií v boji proti fajčeniu a rozpočet predstavoval 18 miliónov eur¹⁶, ktorý sa v ďalších obdobiach o niečo zvyšoval.

Program Európa proti rakovine bol inovatívny, dynamický a mal za sebou potrebnú politickú podporu, čo zjednodušovalo celý proces. Napríklad jeden z bodov plánu zahŕňal výmenu informácií v boji proti fajčeniu, ktorý si našiel partnerov medzi združeniami a ligami proti rakovine, či medzi lekáorskými médiami, zástupcami lekárov alebo vysokými

¹⁵ European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s. 106

¹⁶ European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s. 107

úradníkmi, aby sa tak zapájali všetci zainteresovaní aj na vnútroštátnej úrovni. Ligy proti rakovine poskytovali expertízy a zdroje, osobitne na podporu Európskeho týždňa proti rakovine, ktorý býva každý október. Tento týždeň sa uskutočňuje aj v súčasnosti a to samozrejme aj v rámci Slovenska. Organizuje ho Liga proti rakovine viacerými aktivitami prevažne informačného a vzdelávacieho charakteru. Jednou z takýchto aktivít je Deň jablák, kedy dobrovoľníci v uliciach rozdávali informačné materiály a jablká slúžiace ako pripomienka zdravšieho životného štýlu a vhodnej náhrady za cigarety, ktorá často nemá medzi mladými taký úspech ako práve cigareta. Organizácie proti tabaku sa tiež dali do práce a rozhodli sa poskytovať svoje znalosti a poradenstvo, prípadne aj advokátsku podporu.

Národné organizácie proti rakovine a organizácie národnej kontroly tabaku sa spolu stretávali každého polroka vďaka organizácií a finančnej podpore Európe proti rakovine a takýmto spôsobom si vedeli lepšie vymieňať informácie a konzultovať legislatívne návrhy. Európska komisia napríklad využila správy úradu o reklame a bezdymovom tabaku v príprave legislatívy upravujúcej tieto aspekty.

Od začiatku Európy proti rakovine sa rozbehlo široké mediálne pokrytie, ktoré len pomáhalo k dosahovaniu cieľov, robili sa prieskumy v snahe lepšie pozorovať ako vidí fajčiarske návyky verejnosť pomocou EuroBarometrov a na vzorke 12 tisíc respondentov naprieč Európou bolo zistené, že je väčšina z nich podporuje protitabakovú iniciatívu a je za zákaz reklamy na tabak a fajčenie na verejných priestranstvách, čo si získalo veľkú mediálnu pozornosť.

Čo sa týka politiky prevencie fajčenia tá bola kľúčová v programe proti rakovine a k následným opatreniam na kontrolu tabaku, preto výbor expertov proti rakovine vypracoval desať bodový kódex, ktorého základom bolo samozrejme nefajčiť a ten sa dočkal slušného poznania verejnosťou ako Európsky kódex proti rakovine. Tento kódex je neustále aktualizovaný o nové zistenia a aj v súčasnosti aktuálny. Súčasne dvanásť sa okrem nefajčenia týka predovšetkým dodržiavania zdravšieho životného štýlu s množstvom odkazov, ako si s tým dať rady. Nasledujúce roky sa na EuroBarometroch ukázala nielen vzrastajúca vlna odporu voči fajčeniu ale i lepšia znalosť negatívnych stránok fajčenia ako aj vplyvu pasívneho fajčenia na inak nefajčiarov. Počet percent fajčiarov v Európe sa pomaly znižuje kým v roku „1987 to bolo 37 %“¹⁷ dnes sme na

¹⁷ European Commission Directorate General for Health and Consumer Protection. Tobacco or health in the European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. ISBN 92-894-8219-2. s. 112

úrovni 28 %¹⁸, stále platí, že v južných a východných krajinách Európskej únie sa fajčí najviac. Najviac fajčiarov nájdeme skôr v nižších sociálnych vrstvách, štatistiku suverénne vedú nezamestnaní a po nich manuálne pracujúci, medzi pohlaviami prevažuje množstvo fajčiacich mužov nad ženami. Vekovo najviac ľudí fajčí v strednom veku, mávajú problémy s platením účtov a prevažná väčšina fajčiarov sa pokúsila s fajčením prestať. Tých, ktorým sa podarilo definitívne prestať s fajčením je najviac medzi seniormi a okrem zlepšenia zdravia si tak títo šťastlivci napokon aj ekonomicky polepšia. Drvivá väčšina fajčiarov, „93 % používa alebo aspoň skúsila balené cigarety, 46 % používa alebo používala ručne balené cigarety, 24 % zasa cigary a 13 % dokonca používa fajky“¹⁹ aj v súčasnosti, teda v roku 2012, kedy Európska únia vydala článok s týmito údajmi.

Keď sa vrátíme k rokom deväťdesiatym niektorým štátom sa vtedy zdalo, že Európska komisia vydala za roky 1986-1992 priveľa smerníc a jednoducho bola v príliš vysokom postavení, preto sa presadzovanie ďalších návrhov stalo pre komisiu náročnejšie, boli prípustné v spoločenstve len ak by to nebolo možné dosiahnuť samotnými štátmi. Toto viedlo k stagnácii celého programu medzi rokmi 1992 až 1995. V roku 1996 s predĺžením až do roka 2002 prijala Európska rada a parlament tretí akčný plán, ktorý obsahoval 22 opatrení, pričom zmena nastala v tom, že sa snažil financovať hlavne projekty, ktoré by tzv. pridávali Európe na hodnote a zároveň by boli prínosom aj pre Európu proti rakovine. Počas rokov trvania tretieho akčného plánu sa komisia rozhodla neupustiť z návrhu smernice o tabakovej reklame, ktorý bol schválený radou. Zároveň konzultovala potrebu zmeniť a doplniť existujúce smernice o výťažnosti dechtu, balení a dohliadaní na výsledok týchto úprav. Snažila sa zamerať na národné predpisy štátov ohľadne nikotínu a iných zložiek v obsahu tabakových výrobkov a hocijaké problémy, ktoré by z toho vyplývali pre vnútorný trh, čo viedlo k novej Smernici o výrobkoch z roku 2001, prijatej radou aj parlamentom.

Krátko na to prišla aj s návrhom smernice o reklame na tabak, ktorá bola schválená v roku 2003, no, takmer okamžite aj napadnutá na Európskom súdnom dvore Nemeckom. Z rozsudku z roku 2006 je známe, že: „Zákaz reklamy a sponzorstva tabakových výrobkov

¹⁸ Policy. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy_en>.

¹⁹ Attitudes of European towards tobacco: Report. [online]. European Commission, Special Eurobarometer 385. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_385_en.pdf>.

v tlačeních médiách, v službách informačnej spoločnosti a v rozhlasových vysielaniach stanovený v článkoch 3 a 4 smernice 2003/33 o aproximácii zákonov, iných právnych predpisov a správnych opatrení pre členské štáty týkajúce sa reklamy a sponzorstva tabakových výrobkov by sa mohol prijať na základe článku 95 Zmluvy o ES. Napokon zákaz stanovený v článkoch 3 a 4 smernice sa obmedzuje na rôzne formy reklamy a sponzorstva a nepredstavuje všeobecný zákaz²⁰. Reklama sama o sebe vyvoláva záujem a môže zvyšovať spotrebu produktu aj preto bolo potrebné takúto smernicu vydať, aby tak bolo o niečo jednoduchšie pre fajčiarov vzdať sa tohto zlozvyku a predovšetkým si viac uvedomovať zdravotné riziká, ktoré reklama istým spôsobom znevažovala. Táto smernica zaviedla celoeurópsky zákaz cezhraničnej reklamy a sponzorstva v oblasti tabaku a iných médiách. Toto sponzorstvo sa týkalo takých podujatí ako na príklad olympijské hry, či Formula 1, kedy bola rovnako zakázaná i bezplatná distribúcia tabaku. Teda úmysel tejto smernice sa viaže na potlačenie propagácie tabaku ako pomoc pri znižovaní počtu fajčiarov a prevencie fajčenia.

Cieľ potlačenia reklamy bol už podstatne skôr a v roku 1989 bola zakázaná televízna reklama a sponzorstvo tabaku smernicou o televízií bez hraníc 89/552/EHS, ktorú v roku 2010 nahradila nová širšie sa vzťahujúca smernica o audiovizuálnych mediálnych službách 2010/13/EÚ. Európska komisia vydala v máji 2008 správu o tom ako sa podarilo členským štátom začleniť smernicu o reklame na tabak. V závere tejto správy sa konštatuje, že sa členským štátom podarilo implementovať ešte širší zákaz na reklamu a sponzoring ako to požadovala smernica, aj preto nie je potrebné jej rozšírenie.

V roku 2003 v súvislosti s tabakom vyšlo aj Odporúčanie rady 2003/54/ES o prevencii fajčenia a iniciatívach na zlepšenie kontroly tabaku, toto odporúčanie sa týka zákazu reklamných predmetov, vzoriek a rôznych benefitov zo súťaží a iných propagačných kampaní tabakových výrobcov.

Rok 2003 priniesol aj dohovor na medzinárodnej úrovni, keď Európska komisia podpísala Rámcový dohovor Svetovej zdravotníckej organizácie o kontrole tabaku (FCTC), ktorý má vo svojich stanovách zakázať a obmedziť reklamu na tabak, propagáciu a sponzorstvo, do medzinárodnej účinnosti vstúpil 27. februára 2005 a Slovenská republika bola hneď dvanástou zmluvnou krajinou v implementácii tohto dohovoru.

²⁰ EU:C:2006:380/03, [bod 1].

Svetová zdravotnícka organizácia zaviedla od roku 1989 oslavy svetového dňa bez tabaku, ktorý je 31. mája. Tento deň naposledy využila aj Česká republika, ktorá 31. máj 2017 poňala ako deň zavedenia prísnejšej legislatívy pre ochranu nefajčiarov a do svojho poriadku zaviedla zákaz fajčenia v reštauráciách, krčmách, baroch, kaviarňach atď. ako je to zavedené v mnohých iných krajinách Európskej únie a zodpovedá to za úbytok fajčiarov. Ono totiž platí, že to, čo zavádza komisia a návrhy, ktoré vytvára štáty implementujú sami do svojich poriadkov ešte striktnejšie, ako sa očakáva, čo vyplýva aj zo správ skúmajúcich tieto zmeny, preto je činnosť komisie v tejto problematike veľmi podstatná a tlačí tak na štáty, aby im tiež nebola ľahostajná. Keď si všimneme Európska únia najčastejšie využíva silnú medializáciu, snaží sa zvýšiť povedomie občanov Európy, aby tak vytvorila tlak na štáty prostredníctvom ich obyvateľov a tie následne siahali k ešte výraznejším opatreniam.

Po oboznámení sa s tým akou dlhou cestou si Európska únia prešla v snahe bojovať za obmedzovanie spotreby tabakových výrobkov na území jej členov sa teraz pozrime na súčasný stav.

1.4 Súčasná legislatíva EÚ

V rámci legislatívy Európska únia vydáva rôzne opatrenia, odporúčania, smernice a informačné kampane v snahe obmedzovať spotrebu tabakových výrobkov. Takéto opatrenia zahŕňajú niekoľko sektorov od regulácie tabakových produktov (politika kontroly zloženia, balenia, či označenia), reklamné obmedzenia (napr. smernica o zákaze reklamy o tabaku), vytváranie prostredia bez dymu (regulácia dymu na verejných priestranstvách), otázka daní a činností proti nezákonnému obchodu (napr. pašovanie) a protifajčiarske kampane (napr. týždeň proti rakovine)

Ďalším kľúčovým bodom ako sme už uviedli na začiatku tejto kapitoly je politika zdravia verejnosti, často prekladaná skôr ako politika verejného zdravia. Z tohto uhla pohľadu sa opatrenia zameriavajú na ochranu občanov pred nebezpečím aké fajčenie predstavuje, ale aj pred inými formami návykového tabaku, či sekundárnemu dymu, ktorého požívanie nefajčiarmi sa nazýva pasívne fajčenie a je rovnako veľmi nebezpečné, podľa niektorých štúdií až nebezpečnejšie, ako samotné fajčenie. Podstatným cieľom spoločnosti je ale samozrejme najmä pomôcť fajčiarom prestať fajčiť a predĺžiť tým život nie len im, ale aj ľuďom, ktorých svojím zlozvykom ohrozujú.

1.4.1 Protifajčiarske kampane

Až „94 % fajčiarov v Európe začne fajčiť do 25teho roku života“²¹ preto podstatnú oprávnenú úlohu zohráva prevencia, ktorá je najčastejšie spájaná s upozorňovaním na smrteľné a doživotné následky fajčenia. Počas roka postrehne každý Európan vo svojej domovine niekoľko podujatí poukazujúcich na tieto choroby, no, tým to nekončí a Európska únia pripravila pre fajčiarov za posledných dvanásť rokov hneď tri kampane s rôznym zameraním, keďže takmer „60 % fajčiarov sa pokúsilo s fajčením prestať, no len 20 % z nich je úspešných“²², čo len dokazuje s akou náročnou závislosťou bojujeme. Okrem toho je každý novodobý nefajčiar odbremenенím nákladnosti zdravotného systému. „Prvá kampaň s názvom Pomoc – pre život bez tabaku (2005-2010), bola zameraná na generáciu mladých od 15 do 25 rokov na prevenciu, zastavenie fajčenia a pasívne fajčenie so zameraním sa na zdravý životný štýl. Od roku 2011 fungovali dve kampane s rovnakým ale už pútavejším názvom až do roku 2016 Ex-fajčiari sú nezastaviteľní. Tieto kampane boli zamerané na vekovú kategóriu 25 až 34 rokov, išlo o digitálnu platformu s názvom iCouch, teda aplikáciu, ktorú ste si vedeli stiahnuť v 23 jazykoch a tento internetový tréner zdravia vám pomáhal prestať fajčiť“²³. Do tejto kampane sa zapojil aj známy futbalový klub FC Barcelona s výzvou, aby ste prestali fajčiť spolu s ním. Celkovo sa do tohto programu zapojilo 480 000²⁴ fajčiarov a z nich jeden z troch aj fajčiť prestal už do troch mesiacov. Táto aplikácia však od 31. júla 2016 nie je k dispozícii, keďže táto kampaň bola v tomto roku ukončená.

1.4.2. Prostredie bez dymu

Táto časť opatrení rieši podmienky doma, v uzavretých priestoroch a na pracovisku, keďže v roku 2002 sa viac ako 79 tisíc fajčiarov i nefajčiarov stalo obeťami zafajčených priestorov, to znamená nie len aktívnym ale najmä pasívnym fajčením. *Podľa výsledkov EuroBarometra z roku 2009 vyplýva, že týmto vplyvom sú najmenej vystavení Švédci a Fíni. Až 84 % Európanov je za pracovné prostredie bez dymu a o niečo menej 79*

²¹ Policy. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy_en>.

²² Attitudes of European towards tobacco: Report. [online]. European Commission, Special Eurobarometer 385. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_385_en.pdf>.

²³ Campaigns. (2014-2016). [online]. European Commission, Public Health, Tobacco, Campaigns. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/ex_smokers_are_unstoppable/2014_2016_en>.

²⁴ 'Ex-Smokers are Unstoppable' (2014-2016). [online]. European Commission, Public Health, Tobacco, Campaigns. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/ex_smokers_are_unstoppable/2014_2016_en>.

% si to myslí aj o reštauráciach a ešte o niečo menej 60 % si to myslí o baroch, kluboch a krčmách. Najviac používateľov bolo v roku 2009 v Grécku 42 % (nemôžeme zabúdať aj na výrazné ekonomické problémy Grécka v tomto období, ktoré rozhodne ťahali toto percento nahor). Smutné je, že Slovensko by sme v tom čase našli len kúsok za Gréckom na 36 %²⁵.

V roku 2009 vydala Rada Odporúčanie o prostredí bez dymu, ktoré má štátom odporučiť prijať vnútroštátnu legislatívu na ochranu svojich občanov pred vystavením sa dymu na verejných priestranstvách ako sú pracoviská, dopravné prostriedky, reštaurácie a iné do troch rokov, zlepšiť ochranu detí pred vystavením sa dymu, podporiť fajčiarov nefajčiť aj obrazovým vyobrazením na škatuľkách a tiež zlepšiť kontrolu tabaku na úrovni EÚ. O štyri roky na to vydala komisia správu o tom ako sa s tým jednotlivé štáty popasovali. Podľa nej všetky členské štáty prijali toto odporúčanie ale nie každý ho aj rovnako aplikoval do svojho poriadku kvôli náročnosti presadiť tak výrazné zmeny. Výsledkom celého procesu je ale slušný pokles vystavenia sa dymu občana, ktorý si vyrazí za zábavou alebo len na večeru, v krátkom čase. Napríklad také Španielsko zaviedlo veľmi striktný zákaz s platnosťou už od januára 2011. O tom, aké sú tieto predpisy podstatné v otázke zdravia niet pochyb napr. zníženie výskytu infarktu, či menej respiračných ťažkostí. Z ekonomického hľadiska takáto zmena nie je vôbec negatívna, práve naopak. Do tohto boja sa pustilo už 17 krajín EÚ, ktoré zaviedli komplexné zákony týkajúce sa úplného zákazu fajčenia v uzavretých verejných priestranstvách, doprave, či na pracovisku. Medzi nimi nájdeme v súčasnosti krajiny ako Veľká Británia (fajčenie povolené výsostne len v niektorých hotelových izbách), Španielsko (fajčenie povolené v malých súkromných fajčiarskych kluboch), či dokonca Grécko (povolené fajčenie v baroch, veľkých priestoroch na zábavu o rozlohe 300 a viac metrov štvorcových). „Aktuálna miera vystavenia sa dymu pre občanov EÚ klesla od roku 2009 do roku 2012, napr. pre občanov, ktorí navštevujú bary a krčmy, miera expozície klesla z 46% na 28%“²⁶.

²⁵ Survey on Tobacco: Analytical report. [online]. The Gallup Organization. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete:

<http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/tobacco/documents/eb_253_en.pdf>

²⁶ Smoke-free environments. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017].

Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/smoke-free_environments_en>.

1.4.3. Obmedzenia reklamy

Téme reklamy tabaku bol už priestor venovaný avšak zhrňme si to. Smernicou o televízií bez hraníc z roku 1989 bola zakázaná reklama a sponzorstvo tabakových výrobkov. Táto smernica je v súčasnosti nahradená Smernicou o službách audiovizuálnych médií z roku 2010. V roku 2003 bola vydaná smernica o reklame na tabak, ktorá znamenala zákaz reklamy, propagácie a sponzorstva nielen v televízii, ale aj v iných médiách a na rôznych podujatiach. Medzinárodne je tu ešte článok 13 Rámcového dohovoru Svetovej Zdravotníckej organizácie o kontrole tabaku, ktorý rovnako zakazuje, reklamu, propagáciu a sponzorstvo.

1.4.4. Otázka daní a činností proti nezákonnému obchodu

Na to, aby mohli byť takéto dane efektívne, musia predstavovať takú výšku, aby odrádzali svojich kupujúcich aspoň vysokou cenou. Predsa len vo svete platí, že v krajinách, kde je tabak naozaj drahý je úmerne tomu aj menej fajčiarov. Napríklad v Austrálii kúpime škatuľku cigariet známej značky s takmer neviditeľnou značkou, naopak obrovskými odstrašujúcimi obrázkami osoby, ktorej príbeh je pod nimi a pod tým je rovno kontakt, kam sa obrátiť, ak si to s fajčením rozmyslíme. Za takúto škatuľku môžeme pri silnom austrálskom doláre pokojne nechať skoro 20 eur a Austrália plánuje, že do roku 2020 zvýši dane až tak vysoko, že za jednu škatuľku pokojne necháte aj cez 30 eur. Za túto daňovú politiku si Austrália zasluhuje veľký obdiv vo svete a prispieva tak skutočne k výraznému poklesu fajčiarov, ktorí si tento zlozvyk jednoducho nemôžu dovoliť.

V rámci Európskej únie sa pohybujeme najvyššie niekde na úrovni okolo 10 eur za škatuľku a po vzore Austrálie najdrahšie tabakové výrobky kúpate v Írsku a vo Veľkej Británii, v rámci celej Európy je to najviac v Nórsku. Faktom ale zostáva, že hoci dane na tabakové výrobky môžu odrádzať prevažne študentov, vzhľadom na nízky príjem, nedokážu byť naozaj schopným mechanizmom na boj proti fajčeniu pri terajšej úrovni a tiež sa tieto príjmy nevyvažujú nákladom spojeným so zdravotnou starostlivosťou, ktorá sa fajčiarov týka vo zvýšenej miere a často sú nepostačujúce aj vyššie odvody do zdravotníctva, ktoré vo viacerých krajinách EÚ fajčiari platia. Smernica o spotrebnej dani z tabaku z roku 2010, ktorá určuje minimálnu výšku dane na jednotlivé tabakové výrobky a štruktúru a sadzbu cla. Od 1. januára 2014 platí, že spotrebná daň z cigariet musí byť aspoň 60 % priemernej maloobchodnej ceny a zároveň bez ohľadu na túto cenu nesmie byť táto daň za štandardnú 20 ks škatuľku v prepočte nižšia ako 1,8 eur. Nelegálne

obchodovanie s tabakom, pašovanie cigariet, obchádzanie ochranných kolkov na tabaku a inými nelegálnymi činnosťami sa zaoberá Európsky úrad pre boj proti podvodom (OLAF) a tejto problematike sa venuje aj Medzinárodný protokol o nezákonnom obchode s tabakovými výrobkami prijatý v rámci FCTC v roku 2012 a ratifikovaný EÚ v júni 2016 a práve tu je na mieste aj obava, či zvýšenie daní radikálnejším spôsobom nevyvolá vlnu nelegálneho obchodu s tabakovými výrobkami, predsa len Európska únia vzhľadom na polohu nemá výhodu vzdialenosti a izolácie ako Austrália.

1.4.5 Regulácie tabakových produktov

Keďže je v Európe stále vysoký počet fajčiarov nemôžeme predpokladať, že sa to zmení z jedného dňa na druhý. Podstatné je, sa snažiť dbať na kvalitu aj takýchto výrobkov, venovať pozornosť ich zloženiu, možnej zvýšenej škodlivosti ochutených výrobkov, hľadať a posudzovať bezdymové alternatívy a pokračovať v kampani proti fajčeniu aj prostredníctvom varovaní na obale tabakových výrobkov o ich škodlivosti a jednoducho sa snažiť upútať pozornosť fajčiara a ukázať mu, čo mu jeho zlozvyk môže privodiť a ako s ním môže účinne bojovať.

Na návrh Európskej komisie do platnosti vstúpila 19. mája 2014 smernica Európskeho parlamentu a rady o tabakových produktoch, funkčná v praxi sa stala až 20. mája 2016 a to hlavne pre to, že táto smernica je tá známa, ktorá pridala na obaly tabakových výrobkov odstrašujúce fotografie v presných unifikovaných rozmeroch a bolo na to treba pripraviť tlač, aby sa mohli nové obaly postupne v roku 2016 dostávať na pulty predajní, v ktorých sa tabak predáva. Táto smernica nahradila smernicu z roku 2001, ktorá limitovala štáty vo napr. vo veľkosti varovaní na tabakovom výrobku. V Európskej únii existuje nejednotnosť pokiaľ ide o zložky tabaku a ešte viac pri aromatizovanom tabaku. Smernica síce zakazuje tabakové výrobky s charakteristickými arómami ale nezakazuje úplne prídavné látky, s výnimkou možného zákazu tých, ktoré zvyšujú návykovosť a toxicitu, chce doceliť, aby zmizla táto aróma, ktorá by mohla zvyšovať konzum. Zákaz sa ma rozšíriť aj na ochutené cigarety a tabak na šúľanie ako napr. vanilkové, či mentolové, pričom pokiaľ má tento produkt na trhu zastúpenie 3 a viac percent má čas na takéto zmeny do roku 2020.

V rámci Únie je zákaz predaja tabaku na orálne použitie, výnimku má len Švédsko. Pokiaľ ide o viditeľnosť zdravotných varovaní tá by sa mala zlepšiť aj pri bezdymových tabakových výrobkoch, či menej škodlivom tabaku do vodných fajok a byť uvedená na

oboch hlavných povrchoch obalov. Elektronické cigarety sa tiež nevyhnú zvýšenej kontrole jednak plniaca tekutina nemôže presahovať koncentráciou nikotínu 20 mg/ml, podobnú úrovni v rámci totožného času ako pri klasických cigaretách, ale aj by na trh mali byť uvedené elektronické cigarety s rovnomerným uvoľňovaním dávky nikotínu a mali by byť zabezpečené proti použitiu ak sa ocitnú náhodne v detských rukách. Tabakové spoločnosti by mali sprístupniť prísady používané v tabakových produktoch členským štátom Únie.

Mal by sa vytvoriť systém väčšej kontroly tabaku prostredníctvom špeciálneho značenia výrobkov a tým zamedziť nelegálnemu obchodovaniu s týmito výrobkami s pôsobnosťou od 2019 pre cigarety a tabak na šúl'anie a pre ostatné tabakové výrobky od 2024. Krajiny na základe tejto smernice môžu zakázať internetový predaj tabaku a výrobkov k nemu súvisiacich. Smernica ukladá povinnosť výrobcom a dovozcom informovať členské štáty o nových produktoch, ktoré sa chystajú vyrábať alebo dovážať ešte predtým ako ich uvedú na trh.

Jednou z takých najviditeľnejších zmien je nové označovanie obalov klasických tabakových výrobkov to jest cigariet a tabaku na šúl'anie. Po novom musia byť všetky cigaretové škatuľky určeného tvaru kvádra o počte výhradne 20 ks na škatuľku a spolu s tabakom na šúl'anie musia obsahovať kombináciu zdravotných opatrení na 65 % oboch hlavných plôch a to fotografiu, text s varovaním, pričom sú v ňom uvedené rôzne sociálne a zdravotné upozornenia aké rôzne skutočnosti môžu fajčiari privodiť sebe ale aj svojmu okoliu a informovať spotrebiteľov ako prestať s fajčením. Ďalšia zmena v označovaní na obale cigariet a tabaku na šúl'anie sa týka dechtu, nikotínu a oxidu uhľnatého (TNCO), predošlý počet mg nahradí odkaz „Tabakový dym obsahuje viac ako 70 látok, ktoré preukázateľne spôsobujú rakovinu“²⁷. Táto zmena sa týka toho, že na základe rôznej gramáže sa spotrebiteľia domnievali, že tým pádom sú tieto výrobky pre ich zdravie menej škodlivé. Túto smernicu navyše dopĺňajú aj niektoré ustanovenia Svetovej zdravotníckej organizácie vyplývajúce z Rámcového dohovoru o kontrole tabaku.

Slovenská republika je relatívne nováčikom v Únii a pred svojim vstupom musela implementovať Smernicu 2001/37/ES z 5. júna 2001 o aproximácii zákonov, iných predpisov a administratívnych opatrení členských štátov týkajúcich sa výroby, uvádzania

²⁷ Smernica 2014/40/EÚ Európskeho Parlamentu a Rady z 3. apríla 2014

a predaja tabakových výrobkov a prispôbiť jej tak svoj prvý zákon z tejto témy. Vstupom do EÚ už Slovensko podstatne pravidelnejšie dopĺňa a mení zákony.

2. Ciele a metodika práce

V našej práci sa zaoberáme problematikou spotreby tabakových výrobkov v Európskej únii všeobecne a následne konkrétnymi nami vybranými členskými štátmi ako sú Slovensko, Španielsko, Francúzsko. Jednotlivé štáty majú rôzne formulované svoje vnútroštátne právne poriadky a tým sa môže líšiť aj dopad na občanov týchto krajín a v konečnom dôsledku aj na spotrebu tabakových výrobkov. Tieto tri členské štáty ako aj ostatné sú v súčasnosti vo veľkej miere ovplyvňované spoločnou politikou v tejto problematike na úrovni Európskej únie a zavádzajú sa právne predpisy, ktoré sú pre všetky štáty v niektorých ohľadoch rovnaké, čo je obrovský krok vpred a je to citeľné aj na každom právnom poriadku individuálne.

Našou úlohou je dosiahnuť cieľ a to práve tak, že poukážeme na jednotlivé stratégie obmedzovania spotreby tabakových výrobkov, porovnáme si, kde sú aké zmeny, v čom sa dá ešte pridať, či treba niekde ubrať a aké riziká to môže priniesť ak to s našou stratégiou príliš preženieme. Vychádzame predovšetkým z legislatívy vybraných štátov, ktorá je kľúčová v boji proti týmto výrobkom v snahe o redukciu požívateľov a ochranu zdravia nefajčiarov. Dôležitý je aj prístup štátov k verejnosti a ich snaha pomôcť fajčiarom ako iným závislým prekonať kritické obdobie. Všetky tieto aspekty v závere zhodnotíme.

V nasledujúcej časti práce nájdeme zozbierané najpodstatnejšie informácie z množstva zákonov a článkov, ktoré sa k problematike viažu. Časť z nich bola pôvodne v cudzích jazykoch a bez ohľadu na to, ako jazyk ovládame sú právne prepisy náročné na pochopenie a interpretáciu v ktoromkoľvek jazyku, čo robí našu prácu zložitejšou, ale pre čitateľa prehľadnejšou. Snažili sme sa prejsť od minulosti k prítomnosti a vytvoriť si tak vhodný model na porovnávanie aj vzhľadom na dĺžku obdobia, ktorej sa daná skutočnosť týka.

3 Prax v boji s tabakovými výrobkami vo vybraných štátoch Európskej únie

3.1 Tabak na území Slovenskej republiky, regulácie spotreby, zákazu a ochrany nefajčiarov

Slovenská republika je relatívne mladá krajina a mladé sú aj jej zákony. Z histórie môžeme spomenúť, že tabaková plodina bola na našom území už v druhej polovici sedemnásteho storočia a sedliacky tabak sa pestoval v okolí Hurbanova. Následne v časoch Rakúsko-Uhorska to jest v druhej polovici osemnásteho storočia rástol dopyt po tabakových výrobkoch a vznikli tak továrne na výrobu tabakových výrobkov vo viacerých mestách terajšieho Slovenska. Za čias Československa sa ich počet zredukoval, zrušením závodov v Bratislave a Košiciach v rokoch 1951-1954. Až začiatkom deväťdesiatych rokov sa s príchodom nového investora zmenilo vlastníctvo dovtedy štátnych tovární na tabak. A to jeden z dôvodov prečo v minulom storočí viac bežali reklamy na kúpu tabaku ako na jeho zákaz.

Reklama na cigarety sa objavovala pokojne v časopisoch s odkazom „fajčite naše nové výrobky: cigarety Bratislava, Tatranka a cigary Vatra“²⁸ vo vydaní časopisu Život z roku 1955. Fajčenie prinášalo Československu pekné zisky a to podporovalo dotovanie pestovania a produkcie. Preto v Československu boli nejaké škodlivé pôsobenie tabaku na organizmus, či legislatívne zákazy skôr tabu a dokonca bolo fajčenie priradované k vyššej životnej úrovni počas päťdesiatych rokov. V roku 1959 však v Hradci Králové vznikla prvá poradňa na odvykanie od fajčenia a v osemdesiatych rokoch sa na obaloch tabakových výrobkov začínalo objavovať, že fajčenie škodí zdraviu. O kontrolu tabaku sa verejnosť začala zaujímať až po páde Železnej opony.

Následne v rámci samostatného Slovenska zostala tabaková výroba v Spišskej Belej, kde sa výroba sústredila na cigarety a v Smolníku, kde sa vyrábali cigary. Výroba sa ukončila v Banskej Štiavnici a presunula do zvyšných dvoch tovární. Až v roku 1996 sa

²⁸ Čupka, M. Cigaretka na dve storočia. Už odstavuje komíny?. [online]. Pravda: Sekcia Spoločnosť. 2016. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/394587-cigaretka-na-dve-storocia-uz-odstavuje-kominy/>>.

podarilo verejnosti vybojovať zákaz reklamy na tieto výrobky a v roku 1997 vstúpil do platnosti aj Zákon o ochrane nefajčiarov. V roku 2002 sa tabakové továrne na Slovensku dostali od predošlého investora z Nemecka pod správu Britov a tí sa ich rozhodli postupne zavrieť vstupom Slovenska do EÚ a do priestoru jednotného trhu, bez prekážok v podobe cla. Továreň v Spišskej Belej tak bola zatvorená v roku 2004 a tá v Smolníku v roku 2008. V súčasnosti teda na Slovensku nemáme továreň na výrobu tabakových výrobkov a môžeme realizovať zákony pre ľudí, pre ich zdravie.

Podme sa pozrieť na to, ako sa vyvíjala mladá slovenská legislatíva v boji proti spotrebe tabakových výrobkov a ochrane nefajčiarov, ktorá ani v súčasnom znení neznamena skutočnú ochranu nefajčiarov voči tabakovému dymu, ale každopádne isté zlepšenie za posledné roky rozhodne nastalo a veľkú rolu v ňom zohráva aj fakt, že sme vstúpili do EÚ.

Na Slovensku vyšiel prvý zákon o ochrane nefajčiarov v roku 1997s nadobudnutím účinnosti od 1.júla 1997. Ako je zrejmé zo samotného názvu tento zákon by mal ľudí chrániť pred používaním tabakových výrobkov ako aj pred pasívnym fajčením. V roku 2001 z tohto zákona vypadol paragraf o zákaze reklamy, ktorý sa stal súčasťou zákona 147/2001 Z.z. o reklame, to ale znamenalo ťažšiu vymožiiteľnosť a jeho časté nedodržiavanie a bolo potrebné sa týmto problémom zaoberať v nadchádzajúcej legislatíve. Stav legislatívy bol však ďaleko od toho, čo sa dialo v EÚ a bolo potrebné sa priblížiť k obsahu Smernice 2001/37/ES z 5. júna 2001 o aproximácií zákonov, iných predpisov a administratívnych opatrení členských štátov týkajúcich sa výroby, uvádzania a predaja tabakových výrobkov, kým Slovensko vstúpi do EÚ, preto prišlo na vypracovanie nového znenia zákona o ochrane nefajčiarov, ktorý vstúpil do platnosti len mesiac na to ako sme vstúpili do EÚ v júni 2004, ale ponechával čas na zmenu predajcom a výrobcom. Tento zákon sa oproti pôvodnému menil najčastejšie len jazykovou úpravou, zjednodušením a zjednotením terminológie, a občasným vsunutím niektorých zmien textu na základe spomínanej smernice. Zákon z roku 2004 bol následne viac krát novelizovaný búd zmenou v konkrétnom článku alebo vykonanom zákonom v rokoch 2005, 2008, 2009, 2010, 2015,2016. Zákon na ochranu nefajčiarov bol rozdelený štrnástich ustanovení doplnený o zoznam prebraných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie. Týchto štrnásť ustanovení je nasledovných: „§1 Predmet úpravy, §2 Základné pojmy, §3 poskytovanie informácií o tabakových výrobkoch, §4 varovné označenia, §5 škodlivé látky, §6 Predaj tabakových výrobkov a výrobkov, ktoré sú určené na fajčenie a neobsahujú tabak, §7 Zákaz fajčenia, §8 Povinnosti fyzických osôb – podnikateľov

a právnických osôb, §9 Kontrola, §10 Správne delikty, §11 Priestupky, §12 Prechodné ustanovenia, §13 Záverečné ustanovenia, §14 Zrušovacie ustanovenia²⁹. V roku 2005 sa novelizácia týkala hlavne v fajčenia v priestoroch väzby a odpykávania si trestu mladistvými ako aj správne delikty a priestupky. Rok 2008 priniesol zmeny v počte kusov cigariet v jednej škatuľke na buď 19 alebo 20 kusov a tie s počtom 10 kusov sa mohli predávať len do 31. júla 2010 a zároveň so zmenou meny na euro počnúc rokom 2009 musel byť aj tento zákon tomu uspošobený. V roku 2009 zákon stále veľmi nepomáhal nefajčiarom pred pasívnym fajčením na verejných miestach a podľa prieskumov sa až 70 % Slovákov vyslovilo, že je za to aby sa úplne zakázalo fajčenie na verejných miestach a bolo treba s tým niečo robiť.

Novelizácia v roku 2009 vyšla vo forme zákona a týkala podmienok fajčenia v zariadeniach spoločného stravovania, ktoré mali jednak zvýšiť ich návštevnosť nefajčiarimi a jednak aj chrániť zamestnancov, kontroly fajčenia na zastávkach hromadnej dopravy. Fajčenie sa zakázalo v reštauračných zariadeniach s tým, že nefajčiar musí mať prístup do nefajčiarskej časti hneď ako vojde dnu, ale fajčiari môžu mať vyhradenú časť oddelenú od tej nefajčiarskej, ktorá zaberá menej ako 50 %³⁰ z plochy. V roku 2010 išlo opäť len o menšie úpravy.

Výraznejšej zmeny sme sa dočkali v roku 2013 kedy zmeny zasiahli základné pojmy, varovné označenia boli doplnené o dodatočné varovania, zákaz fajčenia sa rozšíril aj na úradné budovy okrem fajčiarní, obchodná centrá, kde je fajčenie povolené len v stavebne oddelenom priestore a časť o stavebnom oddelení pribudla aj k reštauračným zariadeniam, implementovať dodatočné varovania na obaly a tiež Slovenská obchodná inšpekcia môže použiť maloletú osobu ak s tým súhlasil jeho zákonný zástupca na kontrolu dodržiavania nepredajnosti tabaku nepľnoletým osobám.

V roku 2015 sa menil zákon o spotrebnej dani z tabakových výrobkov a to z ohľadom na implementovanie smernice o spotrebnom tabaku. Posledná úprava legislatívy na ochranu nefajčiarov bola výrazná a kompletne sa týkala implementácie smernice Európskeho parlamentu a rady o tabakových produktoch 2014/40/EÚ, ktorej oblasti sú zhrnuté v predošlej časti a nadobudol účinnosť 20. mája 2016. Zákon na ochranu nefajčiarov bol pôvodne rozdelený do štrnástich ustanovení doplnený o zoznam prebraných aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie. Tieto ustanovenia vyzerajú

²⁹Zákon č. 377/2004 Z.z. z 26. mája 2004 o ochrane nefajčiarov s dôvodovou správou

³⁰Zákon č. 377/2004 Z.z. z 26. mája 2004 o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 465/2005 Z.z., zákona č. 378/2008 Z.z., zákona č. 461/2008 Z.z. a zákona č. 87/2009 Z.z.

od 20. mája 2016 takto: „§1 Predmet úpravy, §2 Základné pojmy, §6 Predaj tabakových výrobkov a výrobkov, ktoré sú určené na fajčenie a neobsahujú tabak, §7 Zákaz fajčenia, §8 Povinnosti fyzických osôb – podnikateľov a právnických osôb, §9 Kontrola, §10 Správne delikty, §11 Priestupky, §12 Prechodné ustanovenia, §12a Prechodné ustanovenia k úpravám účinným od 1. júla 2013, §12b Prechodné ustanovenia k úpravám účinným od 1. marca 2016, §13 záverečné ustanovenia, §14 zrušovacie ustanovenia. Ustanovenia: „§3 poskytovanie informácií o tabakových výrobkoch, §4 varovné označenia, §5 škodlivé látky“ boli zrušené od 20. mája 2016³¹.

Účinnosť však nadobudol úplne nový zákon z dielne NRSR Zákon č. 89/2016 Z.z. Zákon o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov a súvisiacich výrobkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý sa hlbšie zaoberá viacerými časťami smernice 2014/40/EÚ.

Vo všeobecnosti platí, že rozdiely v zákonoch proti fajčeniu, v ktorých sa štáty v rámci Únie najviac rozlišujú sú v tom, kde všade a do akej miery je zakázané fajčiť. Ako sme už spomenuli predtým aj štáty s najstriktnejšou legislatívou v rámci fajčenia na verejných miestach majú drobné výnimky rozdielneho charakteru. Na Slovensku zákaz fajčenia platí na týchto miestach: „a) na verejných letiskách, v dráhových vozidlách verejnej osobnej dopravy, vo vozidlách osobnej dopravy, v priestoroch staníc a zastávok, v čakárňach, v prístreškoch a na zastávkach, na krytých nástupištiach a v uzavretých verejných priestoroch súvisiacich s touto dopravou určených pre cestujúcich, na otvorených nástupištiach do vzdialenosti štyri metre od vymedzenej plochy nástupíšť, b) v zdravotníckych zariadeniach okrem fajčiarní, ktoré sú vyhradené na psychiatrických oddeleniach, c) v základných školách, v stredných školách a v školských zariadeniach, v predškolských zariadeniach a v priestoroch detských ihrísk, d) vo vysokých školách a v študentských domovoch, e) v zariadeniach sociálnych služieb okrem fajčiarní, f) v divadlách, kinách, na výstaviskách, v múzeách, galériách a iných kultúrnych zariadeniach, v športových zariadeniach a v predajniach, g) v1. úradných budovách okrem fajčiarní, 2. obchodných domoch okrem priestorov v obchodných domoch, ktoré sú stavebne oddelené tak, aby škodlivé látky z tabakových výrobkov alebo z ich dymu a dechtu alebo z výrobkov, ktoré sú určené na fajčenie a neobsahujú tabak, neprenikali do verejne prístupných priestorov obchodných domov a neznečisťovali verejne prístupné priestory obchodných domov, h) v zariadeniach spoločného stravovania okrem tých zariadení, ktoré

³¹ Zákon č. 377/2004 Z.z., o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Národnej rady Slovenskej republiky

majú pre nefajčiarov vyhradených najmenej 50% z plochy, ktorá je stavebne oddelená od časti pre fajčiarov tak, aby do priestoru vyhradeného pre nefajčiarov neprenikali škodlivé látky z tabakových výrobkov alebo z ich dymu a dechtu alebo z výrobkov, ktoré sú určené na fajčenie a neobsahujú tabak, pričom priestor pre nefajčiarov musí byť umiestnený pri vstupe do zariadenia, i) v zariadeniach starostlivosti o ľudské telo, j) v priestoroch, v ktorých sú mladiství vo väzbe alebo v ktorých vykonávajú trest odňatia slobody. Zákaz fajčenia na pracoviskách ustanovuje osobitný predpis a obec môže všeobecne záväzným nariadením obmedziť alebo zakázať fajčenie aj na iných verejne prístupných miestach³².

Okrem legislatívnych úprav na Slovensku môžeme spomenúť aj Ligu proti rakovine založenú 19. januára 1990 v Bratislave, ktorá je členom Európskej asociácie Líg proti rakovine a Medzinárodnej únie proti rakovine, funguje ako nezávislá nezisková charitatívna organizácia pomáhajúca onkologicky chorým pacientom, snaží sa bojovať proti rakovine a predchádzať jej prevenciou a informovanosťou širokej verejnosti o nie len svojich ale i európskych a medzinárodných kampaniach a podporuje klinické a výskumné projekty. Jednou z najlepších prevencií ako predísť akejkoľvek rakovine je jednoducho nefajčiť alebo aspoň fajčiť prestať. Na stránkach tejto organizácie nájdeme teda brožúry o rakovine, ale aj brožúru s názvom Ako prestať fajčiť, kde nájdeme množstvo tipov ako si poradiť a čo nám toto rozhodnutie prinesie. Jednou zo zásad je samozrejme zbaviť sa cigariet, nenosiť ich so sebou, zamestnávať ruky inými činnosťami, či si umývať častejšie zuby. Abstinenčné obdobie plné skôr negatívnych pocitov môže trvať až dva týždne a vyžaduje si veľké sebazaprenie a oporu od svojich blízkych, následne sú najťažšie spravidla prvé tri mesiace kedy je nesmierne zložité uvedomovať si, že je z fajčiara nefajčiar a mať to celé pod kontrolou svojou pevnou vôľou. Fakt je aj ten, že ako prestanete fajčiť otvorí sa vám svet iných možností a jednoducho máte ideálnu príležitosť zmeniť od základov svoj život, práve aktívnym prístupom k životu si môžete podstatne pomôcť na dobro hodiť tento zlozvyk do vašej minulosti. Liga proti rakovine každoročne organizuje množstvo kampaní a projektov, ktoré pútajú pozornosť verejnosti a majú snahu tiež poukazovať na to akému riziku sa ako fajčiari vystavujeme.

Celkovo na území Slovenskej republiky je stratégia obmedzovania spotreby tabaku orientovaná najmä na ochranu nefajčiarov a kontrolu tabakových výrobkov, výrazne nám prospel vstup do EÚ, ktorým sa začala vlna úprav právnych predpisov, aby zakomponovali všetko nutné zo smerníc a opatrení Európskej rady, parlamentu a komisie, ale na rozdiel od

32 Zákon č. 377/2004 Z.z., o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Národnej rady Slovenskej republiky.

iných štátov, ktoré konali navyše naproti tomu, čo sa od nich vyžadovalo sa Slovenská republika drží na minime a len veľmi pomaly uskutočňuje markantnejšie zmeny. Rozdiel je však aj v tom, že aj napriek relatívne vysokému percentu fajčiarov, fajčenie nešlo do takých extrémov ako v niektorých iných Európskych krajinách, kde sa výrazný legislatívny boj začal už o minimálne dekádu skôr ako u nás.

3.2 Španielske kráľovstvo v boji proti tabakovým výrobkom

V minulom storočí aj vplyvom zjednodušenia tabakovej výroby vypukol vo svete veľký boom fajčenia a reklamných kampaní na podporu fajčenia a až v šesťdesiatych rokoch začali tabakové spoločnosti pomaly priznávať negatívne dopady fajčenia na zdravie. V Španielsko bolo bežné, že si učiteľ počas hodiny zapálil, mohli ste prísť do nemocnice za lekárom a on počas vášho vyšetrenia fajčil, v miestnych baroch, ktoré sú v Španielsku veľmi populárne a dá sa v nich jesť od raňajok až po večeru, to na podlahe tiež nevyzeralo slávne a mohli ste sa brodiť skrz smeti a cigaretové špaky, áno, aj to hovoria okrem článkov aj ľudia, ktorí si to osobne odžili. Aj preto sme si na porovnanie vybrali túto krajinu, ktorá prešla z cigariet všade do zákazu cigarety nikde v uzavretom verejnom priestranstve, až na nejaké svetlé výnimky.

V roku 1988 prišlo na lámanie chleba a zaviedlo sa množstvo zmien a naštartoval sa tak systém boja proti tabaku. Bolo zakázané fajčiť v školách v triedach a na chodbách ak sa v týchto priestoroch pohybovali mladší 16 rokov, v nemocniciach a zdravotníckych zariadeniach, pričom bolo povolené vymedziť si priestory na fajčenie, ktoré boli pre personál odlišné od tých pre verejnosť, počas letov trvajúcich menej ako deväťdesiat minút, vo verejných dopravných prostriedkoch, kde bolo miesto na státie, v školských dopravných prostriedkoch detí mladších ako 16 rokov, pri transporte zranených, v prostriedkoch ako sú lode a vlaky budú „vyhradené kajuty/vagóny s tým, že aspoň 50 % miest v týchto prostriedkoch musí byť bez dymu“³³. Ďalej sa fajčenie zakázalo na miestach, kde sa vyrábajú, spracovávajú, pripravujú alebo predávajú potraviny ale nie v miestach, ktoré sú určené najmä na konzum, aby sa fajčenie zachovalo v baroch a reštauráciách. Fajčenie na pracovisku sa vylučuje tam kde pracujú tehotné ženy, pričom zamestnávateľ si mohol určiť zákaz fajčenia na pracovisku a v prípade konfliktu by sa

³³ Real Decreto 192/1988 sobre limitaciones en la venta y uso del tabaco para protección de la salud de la población

vždy kládol väčší dôraz na právo nefajčiara nefajčiť ako opačne. Na škatulkách od tabakových výrobkov sa zaviedla informácia o nikotíne, varovania typu ako fajčenie vážne škodí zdraviu a tiež sa určil zákaz predaja tabakových výrobkov osobám mladším 16 rokov. Tieto všetky zmeny a mnohé ďalšie má na svedomí Kráľovský dekrét 192/1988. Zákonom o všeobecnej reklame 34/1988 sa zakazuje televízna reklama na tabak a propagácia tabaku tam, kde je predaj alebo konzum zakázaný s ohľadom na ochranu zdravia.

V roku 1994 dostala Zákonom 25/1994 stopku aj nepriama reklama na tabak. V roku 1999 vstúpil do platnosti ďalší Kráľovský dekrét 1293/1999, ktorým sa zakazuje fajčiť vo všetkých národných letoch a ostatné dopravné prostriedky ako aj lode a vlaky, kde počet miest vo fajčiarskej sekcii nemôže prevyšovať 36 % všetkých miest. Kráľovský dekrét z roku 2002 priniesol väčšiu kontrolu nad obsahom nikotínu, dechtu a oxidu uhoľnatého v cigaretách. Tento dekrét bol aktualizovaný v roku 2010, aby sa prispôbil zákonu 28/2005.

Zákonom 28/2005 o opatreniach proti fajčeniu, vstúpilo v roku 2006 do platnosti niekoľko zmien ako, že predaj tabakových výrobkov je zakázaný osobám mladším 18 rokov naproti predošlej úprave 16 rokov, zakazuje sa fajčenie na pracovisku okrem barov a reštaurácií, rušia sa priestory pre fajčiarov v zdravotných strediskách, zákaz fajčiť sa vzťahuje už aj na všetky priestranstvá metra, rušia sa aj vyhradené miesta na fajčenie vo vlaku a zavádza sa možnosť voľby pre majiteľov barov o nižšej rozlohe ako 100 metrov štvorcových, či bude ich bar nefajčiarsky, bary o väčšej rozlohy už musia oddeliť fajčiarsku zónu od zvyšku.

Zmena tohto zákona prichádza Zákonom 42/2010, ktorým sa mení zákon 28/2005 o opatreniach proti fajčeniu a reguluje predaj, dodávky, spotrebu a propagáciu tabakových výrobkov. A od 2. januára 2011 sa úplne zakazuje fajčenie v baroch a reštauráciách, neboli povolené ani kabíny na fajčenie, fajčenie sa povoľuje pod holým nebom, vonku, ale nie vo vnútri. V rámci hotelov platí možnosť zachovania fajčiarskych izieb s tým, že nemôžu presahovať 30 %³⁴ celkovej kapacity, musia byť náležite oddelené od nefajčiarskych ako aj musia mať nezávislú ventiláciu. Fajčiť sa nemôže ani vonku v tesnej blízkosti zdravotníckych zariadení, obdobný zákaz platí aj pri vzdelávacích zariadeniach, nemožno fajčiť v tesnej blízkosti vchodu ani na školskom dvore (tak pre

³⁴ Ley 42/2010, de 30 de diciembre, por la que se modifica la Ley 28/2005, de 26 de diciembre, de medidas sanitarias frente al tabaquismo y reguladora de la venta, el suministro, el consumo y la publicidad de los productos del tabaco

predstavu na stredných školách to v praxi znamenalo, že miesto toho, aby žiaci rozumejú deti od 12 rokov a učitelia chodili fajčiť na parkovisko patriace k škole, chodili až za toto parkovisko). Španielsko je týmto zákonom špeciálne aj pre cestujúcich na letiskách, ktorý na nich nenájdu žiadne malé uzavreté priestory na fajčenie, fajčenie na letiskách je povolené len na čerstvom vzduchu.

Ďalšiu úpravu si vyžadovala smernica Európskeho parlamentu a rady o tabakových produktoch, ktorá vstúpila do platnosti už v máji 2014 a ponechávala priestor rovné dva roky, ju krajiny zaviedli do svojich poriadkov. Je len hanbou, že tak striktnému Španielsku v boji proti fajčeniu sa nepodarilo toto zavedenie včas a zákon, ktorý upravuje predovšetkým balenie a varovné nápisy tak vstúpil do platnosti až 11. júna 2017 ako Kráľovský dekrét 579/2017 z 9. júna, ktorý upravuje niektoré aspekty týkajúce sa výroby, prezentácie a predaja tabakových produktov a súvisiacich produktov. *Tvorí ho 50 článkov a tieto opatrenia sú rovnaké pre všetky členské štáty okrem cigariet ohraničuje aj elektronické cigarety, ktoré na rozdiel od 65 % kombinovaného varovania na hlavných plochách škatuliek cigariet a tabaku na šúl'anie plus postranný text na 50 %, budú mať na 30 % svojho vonkajšieho obalu uvedené zdravotné varovanie, čo platí aj pre výrobky súvisiace*³⁵.

V Španielsku jestvuje aj Národný výbor pre prevenciu proti fajčeniu. Zaoberá sa spoluprácou s ďalšími zdravotníckymi zväčša regionálnymi organizáciami, spoločnosťami, či individuálnymi odborníkmi na prevencii proti fajčeniu a jeho kontroly, patrí aj pod Európsku sieť prevencie proti fajčeniu. Organizuje dni výboru venované rôznym problematikám, nabitým programom s množstvom informácií a otvorenými besedami. Plní si nie len edukačnú funkciu ale snaží aj vytvárať projekty pre zlepšenie prevencie. Na ich stránke nájdeme brožúru ako prestať fajčiť ale aj odkazy na zdravotnícke stránky z rôznych regiónoch po celom Španielsku, kde môžeme hľadať ďalšie informácie.

Španielska asociácia proti rakovine má za hlavnú náplň boj s rakovinou a pomoc onkologicky chorým, pomáhajú však aj v prevencii, čo znamená aj prestať fajčiť a začať žiť zdravšie. Táto asociácia vám okrem brožúr a informácií ponúka aj osobnú pomoc, stačí ak ju navštívite v jednej zo Španielskych provincií.

³⁵ Real Decreto 579/2017, de 9 de junio, por el que se regulan determinados aspectos relativos a la fabricación, presentación y comercialización de los productos del tabaco y los productos relacionados.

Aj napriek striktným opatreniam bol pokles fajčiarov medzi rokmi 2003 – 2013 na úrovni 6 % a fajčiarov v Španielsku zostáva naďalej okolo 30,8 %³⁶. Španielsko je tak príkladom toho, že ani výrazné obmedzenia v konečnom dôsledku nemusia priniesť vytúžený vysoký pokles fajčiarov. Je možné, že za takým číslom je aj iná kultúra, ktorá je veľmi pôžitkárska a menej uhladená, ale aj neustále zmietanie sa v ťažkých krízach obzvlášť ekonomického charakteru, ktoré by mohli potvrdzovať fakt, že viac fajčia chudobní a ľudia v ťažkých životných situáciách napr. nezamestnaní. Možno by bolo vhodné citelne zdvihnutie cien tabakových výrobkov, avšak v tom prípade by sa mohlo rozšíriť pašovanie. No, ak aj čísla neukazujú výrazne zlepšenie, už len ak ste mali možnosť sa prechádzať tamojšími ulicami pred zavedením jedného z kľúčových zákonov, bude sa vám po tom istom mieste prechádzať úplne inak. Poniectorí sme mali túto skúsenosť ako sa hovorí z prvej ruky a musíme uznať, že takéto prostredie je predsa len oveľa vhodnejšie na skoncovanie s fajčením ako neustále rozmýšľať nad tým, kde sa tomu viete vyhnúť.

3.3. Boj proti tabakovým výrobkom a na ochranu zdravia vo Francúzskej republike

Zákony sú spravidla v jazyku štátu, ktorý ich vydáva a nie vždy ich nájdeme v angličtine, preto kapitola venovaná Francúzsku bude robená trochu inak a prejdeme si viac len jednotlivé oblasti a to aký v nich má postoj Francúzsko. Vo všeobecnosti sú to práve Francúzi, ktorých si najčastejšie zaradíme v nedbalom elegantnom až elegantnom výzore najlepšie v národných farbách s cigaretou v ruke, či ústach a zdá sa nám na nich tento zlozvyk prítlačlivý. Mnohí známi Francúzi boli tuhí fajčiari a špeciálny je aj fakt vysokého počtu žien fajčiarok a dokonca ich nárast v prvej dekáde 21. storočia, nevraviac o tom, že prvá žena fajčiarka bola Francúzka. Keď sa tabak dostal do Francúzska, fakt, že konzumovala tamojšia aristokracia spravil z konzumácie tabaku módu a otázne je, či takáto módna bublina nepôsobí aj teraz. Počet fajčiarov je na hranici 28 %³⁷ obyvateľstva. O zdravie verejnosti sa začalo napr. Španielsko starať zákonmi v polovici osemdesiatych rokov, vo Francúzsku je to už od päťdesiatych rokov minulého storočia a to vydaním Zákonníku o verejnom zdraví v roku 1953, ktorý bol naposledy aktualizovaný v júni 2017.

36 Leyes que cambian la vida. [online]. El País, Editorial. 2017. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://elpais.com/elpais/2017/01/07/opinion/1483805858_657813.html>.

37 Payet, M.; Garandeau, C. Tabac : lancé le 1er janvier, le paquet neutre fait pschitt. [online]. Le Parisien. 2017. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.leparisien.fr/societe/tabac-lance-le-1er-janvier-le-paquet-neutre-fait-pschitt-02-05-2017-6907794.php>> .

Vo Francúzsku to fajčiari nemajú jednoduché, tamojší právny predpis všeobecne zakazuje fajčenie na uzavretých verejných miestach a pracoviskách, ale je tu možnosť, aby si vlastníci vytvorili fajčiarne, tento zákaz platí aj verejnú dopravu, pričom výnimkou môže byť taxík. Zákon zakazuje fajčenie aj vonku a to najmä na priestranstvách, kde sa zdržiavajú maloletí ako napr. detské ihrisko. Reklama na tabak, propagácia a sponzoring, sú vo všetkých formách plne zakázané. Balenie a obal tabakových výrobkoch kompletne upravuje smernica o tabakových výrobkoch z roku 2014, ktorá určuje pre všetky členské štáty rovnaké podmienky, ktoré zahŕňajú rovnaké 20 kusové balenia cigariet so 65 %³⁸ pokrytím kombinovaných opatrení, pričom varovné fotografie sa budú obmieňať v troch etapách vždy po štrnástich variantoch, francúzska vláda k tomu navyše schválila zavedenie neutrálnych obalov na cigarety, ktoré vstúpili do obehu v januári 2017. Voči tomuto kroku sa šírila bujará diskusia a prezident francúzskeho úradu pre kontrolu tabaku Bertrand Dautzenberg upozornil, že: „tabakový priemysel vo Francúzsku de facto neexistuje a väčšina francúzskeho tabaku sa produkuje v Poľsku“³⁹.

Zavedenie neutrálnych obalov cigariet znamená, že všetky druhy značiek vyzerajú na prvý pohľad rovnako na ten druhý si všimnete malú názov značky pod obrázkom, ktorý je pri všetkých značkách totožnej farby, veľkosti a spôsobu ako je zapísaný konkrétny typ. Doposiaľ toto zavedenie prinieslo len 1,4 %⁴⁰ zvýšenie nákladov a je len na Francúzoch, či to bude mať želaný efekt. Nápis na tabaku ako, že ľahší, obsahuje menej dechtu a pod. sú zakázané z dôvodu, že by mohli, vyvolávať pocity, že sú menej škodlivé aj keď celkovo už len fajčenie je škodlivé a náznak menej neznamená slovo vôbec. Francúzsko malo silné opatrenia v zákaze reklamy a fajčenia na viacerých verejných miestach už roku 1992 pred ratifikáciou Rámcového dohovoru WHO o kontrole tabaku z roku 2004, ktorý pre Francúzov znamenal dodržiavanie ďalších opatrení. Dva roky na to bol rozšírený zákaz fajčenia na verejných miestach ako sú reštaurácie a bary.

Francúzsko má Národný výbor proti fajčeniu, už ktorého stránka je dizajnovovo veľmi aktuálna. Šíri posolstvo, že tabak je ťarcha ľudstva, čo sa obdobne spája aj s alkoholom. Zameriava sa na ochranu súčasných budúcich generácií pred negatívnymi

³⁸ Smernica 2014/40/EÚ Európskeho Parlamentu a Rady z 3. apríla 2014

³⁹ Vo Francúzsku sú cigarety stále téma. [online]. *EurActiv.sk, zdravotníctvo, články*. 2016. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/clanky/zdravotnictvo/vo-francuzsku-su-cigarety-stale-tema/>>.

⁴⁰ Payet, M.; Garandeau, C. Tabac : lancé le 1er janvier, le paquet neutre fait pschitt. [online]. *Le Parisien*. 2017. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.leparisien.fr/societe/tabac-lance-le-1er-janvier-le-paquet-neutre-fait-pschitt-02-05-2017-6907794.php>> .

dopadmi fajčenia a vdychovania tabakového dymu, na kampane proti fajčeniu, vydáva návrhy ako zefektívniť skončenie s fajčením. Zahájila mediálnu kampaň v roku 2015 s krátkym spotom označeným ako striptíz, pričom to malo vyjadrovať, zbavenie cigaretových obalov všetkých pozlátok a odlišností, ktoré im jednotlivé značky dávali v rámci zavedenia neutrálneho obalu.

Ani vo Francúzsku nechýba Liga proti rakovine založená 1918 výrazne sa zameriava na tri rôzne úrovne a to výskum, propagáciu skríningu a prevenciu a starostlivosť o pacientov a ich blízkych. Fajčiarom pomáha prestať fajčiť skôr čisto informačným charakterom.

Najzásadnejšie v súčasnosti bude pre Francúzsko, či toľko zmien, ešte aj vo forme neutrálnych balíčkov cigariet bude stačiť a počet fajčiarov ozaj začne klesať, aby tak mohli tvoriť ďalšiu efektívnu legislatívu počnúc na slabinách terajšej. Fakt, že toto opatrenie pomohlo Austrálii, ktorá sa nachádza v relatívnej izolácii nemusí preto fungovať na Francúzsko, ale do tohto boja zapojili aj Veľká Británia a Írsko, čím budú môcť ostatné krajiny Európy odsledovať ako to funguje a prípadne sa vybrať rovnakou cestou. Okrem toho sa Francúzsko v januári 2017 rozhodlo bojovať aj proti peknému pozlátku medzi tabakom, a to zákazom príťažlivých miestami aj módnych značiek tabaku pod podmienkou, že do dvoch rokov musia tento názov zmeniť na menej atraktívny alebo budú vo Francúzsku zakázané.

3.4 Porovnanie vybraných štátov

Výprave pod Španielskou korunou sa pripisuje objavenie a dovoz tabaku do Európy 1558, Španielsko sa tak stalo spolu s Portugalskom prvými pestovateľmi tabaku na starom kontinente. Podľa francúzskeho diplomata bol pomenovaný nikotín v tabaku a Francúzi dali fajčeniu šarm. Slovensko v tej dobe existovalo len ako časť Uhorska a v polovici 17 storočia sme pestovali tabak aj na našom dnešnom území. Ekonomicky je na tom najlepšie Francúzsko a tam sme našli bežné cigarety za cenu okolo 7 EUR hoci na Slovensku sú to necelé 4 EUR a v Španielsku okolo 5 EUR. Ich cenu by rada zvyšovala aj EÚ kvôli zárobkovo menej činným osobám, ktoré by to mohlo odradiť ale riziku čierneho obchodu je takto na pevnine vysoké. Rozdielom je aj to, kde tieto tabakové výrobky kúpime kým na Slovensku takmer všade a všimame si ich pri každej platbe pri pokladni

v Španielsku postupne rušia automaty a kúpite si ich len v obchodoch na tabak a stánkoch podobne je tomu aj vo Francúzsku.

Poslednou úpravu na úrovni EÚ boli predovšetkým zmeny v balení tabakových výrobkov. Slovensko schválilo opatrenia tak ako to vyžadovala smernica, Španielsko rok meškalo so zavedením týchto opatrení a Francúzsko pridalo k svojmu poriadku aj neutrálny obal cigaretových škatuliek ale aj zákaz lákavých značiek cigariet do dvoch rokov. Reklama na tabak je celkom zakázaná v rámci legislatívy EÚ vo všetkých členských štátoch. Zákazy fajčiť na verejných miestach sa týkajú všetkých týchto krajín ale v iných mierach. Fajčenie na zastávkach, pracovisku, v dopravných prostriedkoch a im podobným miestam je zakázané u všetkých.

Španielsko je najtvrdšie, lebo jednoducho nepovoľuje vo vnútri ani fajčiarnie a letiská nemajú výnimku preto mávajú malý otvorený dvor ako to robia aj niektoré kluby, zachádza sa ešte ďalej a keď ideme okolo nemocnice s cigaretou v ruke mali by sme radšej prejsť na druhú stranu cesty a to isté aj pri školských zariadeniach, kde sa zvyklo húfne fajčiť. Vo Francúzsku platí tento zákon jemnejšie a nájdete tam fajčiarnie ale inak nezafajčené priestory reštaurácií, barov, klubov, kaviarni atď. Na Slovensku si vychutnáte bezdymovú akurát tak večeru aj to len kým sa varí. Slovensko naproti Francúzku žilo takmer o 40 rokov dlhšie bez jediného predpisu proti tabaku a je to aj vidieť.

Pre nás zostáva prekvapujúce, že aj napriek jasným striktným stratégiám doposiaľ nevidíme výrazný úbytok fajčiarov a redukciu spotreby tabakových výrobkov. Minimálne tak krajiny chránia zdravie svojich obyvateľov a ich záujem by mal byť našou stratégiou číslo jeden. Musíme myslieť na to, že bojovať proti tabaku znamená, že chceme aby ľudia fajčiť prestali a verte, či nie v zafajčenom prostredí to pôjde len veľmi ťažko. Ak neriešime účinne kde sa fajčiť smie jednoducho podkopávame rozhodnutie fajčiarov odhodlaných bojovať so strachom, že by spoločnosť mohla reagovať negatívne na veľké zmeny. Áno je otázne, či sú aj Slováci pripravení na niečo rýchle, prudké a z dlhodobého hľadiska možno účinne (zatiaľ nie sú k dispozícii údaje ako zákon o verejných priestranstvách vplýva na spoločnosť a fajčiarov, ale len prieskumy, ktoré sú oveľa viac za).

Záver

Záverom našej práce je prezentácia výsledkov skúmania ku ktorým sme v rámci našej práce dospeli vo vzťahu k vybraným krajinám Európskej únie. V našej práci sme sa snažili predložiť nie len jednotlivé štáty ale aj ako sa k tomu celému stavia Európska únia a o čo sa usiluje.

Z pohľadu na právne poriadky vybraných krajín resp. ich interpretácii môžeme povedať, že aktivita Európskej komisie je tam naozaj markantná. Pre našu spoločnosť je skvelou stratégiou držať pri sebe a podporovať sa v takomto náročnom boji za ľudské zdravie a zdravie ovzdušia. Európska komisia si nás získala snahou pozvať prioritne názory odborníkov a potom konať v tom, čo by mohlo byť najvhodnejšie. V rámci týchto troch krajín so zreteľom aj na ďalšie sa domnievame, že kombinácia postupného zvyšovania ceny tabaku, s obmedzovaním možností ako sa k tabaku dostať a kde si ho vychutnať môže z dlhodobej perspektívy fungovať najefektívnejšie. V súčasnosti je príliš skoro vedieť relevantne posúdiť, či to, čo robíme bude mať zmysel.

Obmedzovanie spotreby tabakových výrobkov má vhodne zakomponované v zákone Slovenská republika, ako ochranu nefajčiarov. Aj Európska únia mohla pri niektorých zbytočných súdnych priťahoch banovať, že základom tejto legislatívy nie je verejné zdravie ale spoločný vnútorný trh. Francúzsko prišlo so Zákonníkom verejného zdravia už v päťdesiatych rokoch. Španielsko tiež začalo takýmto právnym poriadkom o 30 rokov neskôr, ale na rozdiel od Francúzov prišlo v jednom roku s absolútnym prielomom vo všetkých sférach, keď v roku 1988 vydali Kráľovský dekrét plný zákazov a dá sa povedať, že tá naozaj alarmujúca vysoko fajčiarska doba bola zažehnaná a v dnešnej dobe nám len výnimočne percento fajčiarov vzrastie, ale väčšinou býva zvykom jeho pokles.

Ak Slovensko vidíme ako najslabšieho z vybranej trojice tak prekvapujúce môže byť, že zaznamenalo vysoký pokles fajčiarov, pričom Francúzsko pocítilo aj nárast fajčiarov a Španielsko sa už dlhšiu dobu drží na podobnej úrovni a možno je treba nechať niektoré zámerov doznieť dlhší čas.

Z osobnej skúsenosti veľmi pomáha aj taký obyčajný pohľad do zrkadla, keď sa doňho pozrie mladý človek a vidí vrásky starca, keď si ide zabehať a pľúca, srdce a mozog sú proti nemu je mu jasné, že to aspoň musí skúsiť. Možno by to chcelo fajčiarom viac nastavovať to pomyselné zrkadlo v ktorom sa môžu vidieť aj teraz a nie im len ukazovať, čo raz môže byť.

A na úplný záver by sme len zhodnotili, že nie je možné určiť akým spôsobom najefektívnejšie znížime počet fajčiarov a tým aj spotrebu tabakových výrobkov. Ale môžeme sa posnažiť všetko nakombinovať tak, aby to fungovalo ako pri rozložení rizík pri investovaní, jednoducho nevsádzať na jednu kartu všetko, lebo spoločnosť je heterogénna a vždy môže reagovať inak na ten istý podnet.

Bibliografické odkazy

1. Knihy / Monografie

MCCRADY, B. S., EPSTEIN, E. E. 2013. Addictions a comprehensive guidebook (2. vyd.). New York: Oxford University Press, 2013. 945 s. ISBN 978-0-19-975366-6.

Nový Zákon o ochrane nefajčiarov [s dôvodovou správou] (Novelizované zákony s dôvodovými správami v úplnom znení 3. ročník, č. 62/2004 1335-9517. vyd.). (2004). Bratislava: Epos, 2004. 32 s. ISSN 1335-9517.

EUROPEAN COMMISSION, DIRECTORATE GENERAL FOR HEALTH AND CONSUMER PROTECTION . 2004. European Union past, present and future. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. 295 s. ISBN 92-894-8219-2.

ROGOZIVSKI, J. 1990. Smokeless Tobacco in the Western World, 1550-1950. New York: Praeger, 1990. 195 s. ISBN 0-275-93600-7

2. Elektronické dokumenty - monografie

A brief history of smoking. [online]. Cancer Council NSW. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://www.cancercouncil.com.au/31899/uncategorized/a-brief-history-of-smoking/>>.

Čupka, M. Cigaretka na dve storočia. Už odstavuje komíny?. [online]. Pravda: Sekcia Spoločnosť. 2016. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/394587-cigaretka-na-dve-storocia-uz-odstavuje-kominy/>>.

Policy. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/policy_en>.

‘Ex-Smokers are Unstoppable’ (2014-2016). [online]. European Commission, Public Health, Tobacco, Campaigns. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/ex_smokers_are_unstoppable/2014_2016_en>.

Smoke-free environments. [online]. European Commission, Public Health, Tobacco. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/tobacco/smoke-free_environments_en>.

Leyes que cambian la vida. [online]. El País, Editorial. 2017. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://elpais.com/elpais/2017/01/07/opinion/1483805858_657813.html>.

Payet, M.; Garandau, C. Tabac : lancé le 1er janvier, le paquet neutre fait pschitt. [online]. Le Parisien. 2017. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.leparisien.fr/societe/tabac-lance-le-1er-janvier-le-paquet-neutre-fait-pschitt-02-05-2017-6907794.php>> .

Vo Francúzsku sú cigarety stále téma. [online]. HYPERLINK "https://euractiv.sk/autor/euractiv-sk" EurActiv.sk , zdravotníctvo, články. 2016. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/clanky/zdravotnictvo/vo-francuzsku-su-cigarety-stale-tema/>>.

BORIO, G. The History of Tobacco. [online]. History net. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.historian.org/bysubject/tobacco1.htm>>.

The history of tobacco. [online]. WHO. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.who.int/tobacco/en/atlas2.pdf>>.

Francia prohíbe la venta de varias marcas de tabaco. [online]. Rtvé, noticias, economía. 2017. [citované 28.6.2017]. Dostupné na internete: <<http://www.rtve.es/noticias/20170131/francia-prohibe-venta-varias-marcas-tabaco/1482686.shtml>>.

3. Výskumné správy

Attitudes of European towards tobacco: Report. [online]. European Commission, Special Eurobarometer 385. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_385_en.pdf>.

Survey on Tobacco: Analytical report. [online]. The Gallup Organization. [citované 25.6.2017]. Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/health/archive/ph_determinants/life_style/tobacco/documents/eb_253_en.pdf>.

4. Normy

Nový Zákon o ochrane nefajčiarov [s dôvodovou správou] (Novelizované zákony s dôvodovými správami v úplnom znení 3. ročník, č. 62/2004 1335-9517. vyd.). (2004). Bratislava: Epos, 2004. 32 s. ISSN 1335-9517.

EU:C:2006:380/03, [HYPERLINK "https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_126035/sk/"](https://curia.europa.eu/jcms/jcms/P_126035/sk/) \l "_ftn2" [bod 1].

Smernica 2014/40/EÚ Európskeho Parlamentu a Rady z 3. apríla 2014

Zákon č. 377/2004 Z.z. z 26. mája 2004 o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 465/2005 Z.z., zákona č. 378/2008 Z.z., zákona č. 461/2008 Z.z. a zákona č. 87/2009 Z.z.

Real Decreto 192/1988 sobre limitaciones en la venta y uso del tabaco para protección de la salud de la población

Ley 42/2010, de 30 de diciembre, por la que se modifica la Ley 28/2005, de 26 de diciembre, de medidas sanitarias frente al tabaquismo y reguladora de la venta, el suministro, el consumo y la publicidad de los productos del tabaco

Real Decreto 579/2017, de 9 de junio, por el que se regulan determinados aspectos relativos a la fabricación, presentación y comercialización de los productos del tabaco y los productos relacionados.

Zákon č. 89/2016 Z.z. o výrobe, označovaní a predaji tabakových výrobkov a súvisiacich výrobkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Real Decreto 579/2017, por el que se regulan determinados aspectos relativos a la fabricación, presentación y comercialización de los productos del tabaco y los productos relacionados.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2007/65/ES z 11. decembra 2007 , ktorou sa mení a dopĺňa smernica Rady 89/552/EHS o koordinácii určitých ustanovení zákonov, iných právnych predpisov alebo správnych opatrení v členských štátoch, týkajúcich sa vykonávania činností televízneho vysielania